

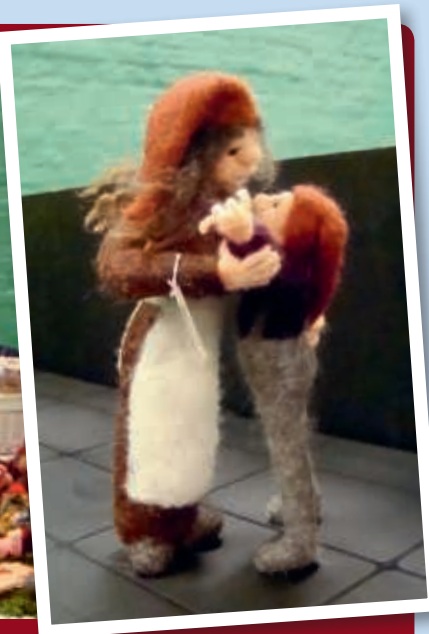
FAR

nr. 1 2015

TIDSSKRIFT FOR DANSK FÅREAVL | ÅRGANG 80 | JANUAR/FEBRUAR

Julemarked i København

Sjællandske Fåreavlere Julemarked 2014 i Remisen på Triangelen var som altid et tilløbsstykke. På Julemarkedet lanceres ALT GODT FRA FÅRET. Der sælges alt fra lammeskind og produkter heraf, uld, karteflor og garn samt mange skønne færdige ting, fremstillet af fåreavlerne selv i løbet af året. Der sælges også ost, spegepølser og andet pålæg, som mange af de københavnske kunder sætter stor pris på. Vi har også café, hvor der kan købes sandwich med lammepålæg.

Desværre bliver vi færre fåreavlere i Danmark, der arbejder med uld og pels. Derfor bliver det også sværere at stable et ordenligt marked på benene. Sjælland er snart det eneste

sted i landet, hvor markederne stadig har succes, men ofte skal nogle pladser fyldes ud med andre end fåreavlere. Derfor inviteres også kunsthåndværkere som keramikere, pilefletter mv. til disse markeder.

Er der fåreavlere blandt bladets læsere, det være sig uld-folk, avlere med pålæg eller avlsdyr, som får lyst til at deltage, skal I være velkomne til vores årlige markeder i distrikt 9 og 10. Det er en nem og billig måde at markedsføre sine produkter på- også når man kommer fra Jylland eller Fyn.

Pia Madsen, formand, distrikt 9, Nordsjællandske Fåreavlere

Nyt fra formanden.....	3
Kort og godt.....	4
Avl og arvbarhed	6
Drægtige fårs foderoptagelse aftager med stigende tyggetidsindeks	8
Deltidslandmand og engageret Dorset avler	13

Mine indtryk og læring fra Parasitkursus	15
Årets gang i november.....	16
Samgræsning og naturpleje i Holland	18
Nyt hegn, mindre bøvl og flottre natur med tilskud	21
Resultater fra 3 års projekt til reduktion af klovtsyge i Danmark	22

Sheep Event i Malvern.....	24
Ile de France – ny fårace i Danmark	26
Nyt fra dyrlægerne	27
Medlemsnyt.....	29
Spis dit får	30

Landsforeningen Dansk Fåreavl,
Axelborg, Axeltorv 3,
1609 København V
Tlf.: 3339 4949
E-mail: faareavl@sheep.dk
Hjemmeside: www.sheep.dk

Landssekretær:

Medlemshåndtering:

Erik Weichardt
Tlf.: 3339 4624
Mail: ewe@lf.dk

Dansk Fåreavls Distribution

Tlf.: 7526 9415
Mail: vagn.stage@dorset.dk

FÅR – Tidsskrift for Dansk Fåreavl

Redaktør Povl Nørgaard
Tlf.: 3172 0145
Redaktør Anni Heiberg
Tlf.: 2425 5847
Mail: tidsskrift@sheep.dk
Billeder der har været bragt i bladet Får,
vil blive lagt på et elektronisk arkiv som
Dansk Fåreavls ejendom.

Annoncer:

Susanne Jahnsen
Skabertrang | Silkeborg Bogtryk
Tlf.: 4698 1630
E-mail: sj@sb-s.dk

Dyrlæger:

Inga Stamphøj, Saksøbing
Randi Worm, Nr. Nebel
Gratis telefonid mandag 20.00-21.00
på tlf. nr. 7027 9359

Dansk Fåreavls Landsledelse Formand

Richard Andersen
Tlf.: 5556 4618 el. 4010 9641
E-mail: ra@faareavl.dk

Næstformand

Bjarne Wohlfahrt
Tlf.: 7586 3623

Formand for Udvalg for Sundhed

Niels Skaaning
Tlf.: 7516 0623

Formand for Udvalg for Avl

Henning Nielsen
Tlf.: 8669 4485

Formand for Blad-, PR- og Afsætningsudvalget

Erik Lindegaard
Tlf.: 9713 6260

Formand for Udvalg for Produktion

Anders Sørensen,
Tlf. 9893 5274

Øvrige medlemmer af landsledelsen:

Erik Faudel, Tlf. 7461 3437
Kurt Lyder Hansen, Tlf.: 2870 3534
Flemming Pedersen, Tlf. 5230 4098
Hans Chr. Hansen, Tlf.: 7475 3620
Harald Jepsen Tlf. 7516 0623
Anders Sørensen, Tlf.: 9893 5274

Udebliver bladet:

Erik Weichardt, mail: ewe@lf.dk

Forsidefoto:

Jens Østergaards Suffolk-får på vinter-
græs ved Bølling.

Formandens ord

Jeg får lyst til at citere navnkundige Dalgas i den aktuelle situation: *Hvad udad tabes skal indad vindes*. Som branche må vi erkende, at vi er presset, for gennem de seneste år er der flere tusinde besætninger med får, som der lukket ned uden at der er kommet nye til i samme omfang. På naturpleje området er vi presset af køerne, for biologerne mener de giver bedre livsbetingelser for biller og edderkopper. Men vi skal holde fast på som Dalgas gjorde, at noget af det tabte udadtil, det må vi vinde indadtil. For der er stadig opgaver som fårene kan være med til at løse. For de store besætninger kan vintersædsmarkerne give afgræsning i det sene efterår og den tidlige vinter. For de mindre besætninger med egne græsningsarealer er udfordringen at forstå græssets vækst bedre, for at få bedre nytte af det. Det handler om at bruge flere skiftefolde, at høste første slæt meget tidligt inden græsset skrider og så skal vi pleje hvidkløveren i græsset bedre - alt sammen noget som kan være med til at give os meget bedre græs gennem sommeren.

Fælles for os alle er at, vi skal tjekke lammenes tilvækst gennem sommeren, så de bliver slagtestore først på efteråret. En bedre kvalitet af wrap ensilage nedsætter behovet for at købe det dyre tilskudsforer. Vær opmærksom på fårenes forsyning af mineraler som er med til at sikre at de føder livskraftige lam. Og indvoldsparasitter og klovsygen skal ikke have lov at tage dyrevelfærden og overskuddet. Lad os stå sammen om at stoppe spredningen af klovsygen. Jeg vil arbejde for, at vi får lavet en plan, der kan nedsætte omkostningerne til klovsygetest og som samtidig kan være med til at stoppe spredningen.

På det årlige Fagmøde i november på Bygholm Landbrugsskole havde vi spændende indlæg om avl og de mange muligheder der er for at lave avlsmæssige forbedringer. Den helt store udfordring i avlsarbejdet er, hvordan vi bedst kombinere dyrskueud-

stillinger med produktionsøkonomisk avlsfremgang. Dyrkestillingerne er vigtige for dyrskuerne, da det er dyrene, som publikum vil se. Og vi har brug for at synliggøre os over for publikum. Det er publikum, der er vores kunder både til levedyr og til lamme kødet.

Fåreafgiftsfondens bevillinger har desværre skabt splittelse i fårebranchen, hvor det burde have været modsat. Udtrykt mistillid og misundelse har givet os i bestyrelsen i Fåreafgiftsfonden nogle store udfordringer. Til de raceforeninger og lokalforeninger som føler at I står udenfor, til jer vil jeg bare sige: Kom nu med ind i et samarbejde, hvor vi bruger de resurser, der er til rådighed i fællesskab. Som eksempel vil jeg fremføre, at den nuværende hjemmeside sheep.dk er opbygget, så den kan blive en fælles hjemmeside for alle fåreavlere, så lad os finde ud af, hvad der skal til for at I alle kan komme til at føle ejerskab til denne samling af viden m.m.

Dette behov for fællesskab gælder også, når vi skal have politisk indflydelse. Kun ved at stå sammen kan vi lægge pres på det offentlige for at få forbedret nuværende transportregler, få rimelige registreringskrav m.m.

Afsætningen af lam er altid lidt trykket på denne årstid og det påvirker prisen. Til alle jer der sælger til private gælder det om at tage en fornuftig pris, som også dækker arbejdet med at organisere afhentningen hos slagteren. Priser på 70 til 90 kr. pr. kg kød inkl. slagting og moms er meget almindelige.

Til slut - tak til alle jer der har været med til at 2014 er forløbet godt og tak fordi I støtter op om foreningen som arbejder for hele fårebranchen i Danmark. Og så vil jeg ønske alle et Godt Nytår med forventning om et godt samarbejde i 2015.

Richard Andersen

Kort og Godt

Nytårsudtalelse fra formanden

– om snebolden der blev til en lavine, som truer Dansk Fåreavl

Der var engang.. sådan starter et eventyr, men denne historie er virkelighed. De sidste par års strid om importregler og spørgsmålet om avlen skal bygge på dyrskuemodeller eller på mere moderne registreringer baseret på videnskabelige avlsmodeller og avlsplaner, som der har givet andre husdyrgrene store produktionsfremgange, den er kulmineret her i 2014. Kritiske bemærkninger omkring regnskab på seneste generalforsamling var en sneboldt, som nu er begyndt at rulle.

Nu må vi spørge hvilke kræfter er det, som ligger bag at nogle går så kraftigt efter sine egne kollegaer? Jeg tror det svar skal søges i at der er sket en sammenblanding af personer og opgaver. Og til at besvare den antagelse, så vil jeg derfor lave en sammenligning af fåreavlernes vilkår med vilkårene i andre brancher. Inden for de store produktioner som kvæg og svin er der rigtig mange fagpersoner beskæftiget med forskning, formidling, rådgivning og anden service, hvor det er en selvfølge at det koster. I de brancher tager de folkevalgte sig af det politiske og giver opgaverne videre til rådgivere og serviceorganerne. Inden for fårebranchen er det anderledes. Indtil for få år siden havde vi forsøg på Forskningscenter Foulum, vi havde konsulenter rundt om i landet, samt flere konsulenter på landskontoret i Skejby, der hjalp fåreavlerne. Hele dette faglige formidlingsapparat er stort set væk, selvom behovet er der stadig for videnformidling og udvikling.

Jeg ser denne forandring helt konkret for mit eget virke. I mit langvarige arbejde for fåreavlen i Danmark har udviklingen gjort, at jeg nu har en større malkefårsbesætning end tidligere samtidig med et arbejde som formand for Dansk Fåreavl, samt som formand for Fåreafgiftsfonden. Foreningens sekretariat på Axelborg stoppede for et par år siden, da Kjeld Kragelund gik på pension fra hans arbejde for Landbrug og Fødevarer. Vi får fortsat ført regnskab, revision, medlemskartotek og noget politisk samarbejde fra Landbrug og Fødevarer på Axelborg, ligesom administrationen af Fåreafgiftsfonden også ligger her. Sekretariatsopgaverne efter Kjeld Kragelund blev

fordelt og rigtig meget havnede hos mig. Denne omfordeling var en nødvendighed i en forening, hvor medlemstallet igennem mange år har været faldende og økonomien ikke længere rakte til sekretariat på Axelborg.

Så når jeg stiller min viden og arbejdskraft til rådighed for Dansk Fåreavl og fåreavlere i Danmark, så er det vel ikke urimeligt, at jeg får lidt i kompensation til betaling af den ekstra arbejdskraft, jeg har måttet ansætte på hjemmefronten. Jeg må konstatere, at jeg i denne omstilling af foreningen fra at have et professionelt arbejdende sekretariat til, at meget nu er havnet på mit bord, har medført at jeg har fået for mange kasketter på. Og jeg føler, at det er med til at skabe misundelse rundt omkring.

Mit vigtigste dilemma er dog, at den manglende forståelse for foreningens arbejdsvilkår og misundelse er ødelæggende for fåreavlen og lammeproduktionen i Danmark.

Som fåreavler i Danmark er det vigtigt, at vi udnytter de midler, der indbetales til Fåreafgiftsfonden og bidraget fra Promilleafgiftsfonden bedst muligt til gavn for så mange fåreavlere som muligt. Det kræver at der er forståelse og opbakning fra raceforeninger, lokalforeninger, Danske Lammeproducenter og Dansk Fåreavl, samt øvrige enkeltpersoner, forskere og rådgivere om, hvordan de sparsomme midler skal fordeles.

Jeg erkender, at vi ikke har været tilstrækkelig bevidste om at omgås det habilitetsproblem, der er kommet ved at de faglige og aktive personer i Fåreafgiftsfondens bestyrelse også er nogle af dem, som direkte eller indirekte er med til at udføre opgaver betalt af Fåreafgiftsfonden.

Vores udfordring har været, at fårebranchen er så lille, at det er svært overhovedet at undgå denne interesse sammenblanding. Der er dog ingen tvivl om min holdning hertil. Vi skal have respekt for at inhabilitets regler overholdes. Men samtidig, så må fåreavlerne skal også have tillid til at bestyrelsen tildeler de bevillingerne,

som er de rigtigste for den samlede fåreavl i Danmark.

Vi skal have genskabt denne tillid. En måde kan være at lave en anden sammensætning af bestyrelsen i Fåreafgiftsfonden. Alternativt, så må vi gøre mere ud af at få lavet et bedre demokratisk organiseret forarbejde, inden der laves ansøgninger til Fåreafgiftsfonden. Den model forsøgte vi at gennemføre inden den seneste ansøgningsrunde. I sommer arrangerede vi et møde, hvor ideer til de kommende ansøgninger blev drøftet, for på dette møde at skabe det bedste grundlag for ansøgninger og forståelse for de afslag, som desværre også er en virkelighed, når der søges om dobbelt så meget, som der er penge til. Desværre valgte nogle centrale personer ikke at komme til dette møde, hvilket var ærgerligt.

Processen fra sneboldt til lavine – kort fortalt

Behandling af klagen over foreningens regnskab ved efterfølgende møder i Landsledelsen var ikke nok til at stoppe kritikken. Udbygning af klagen gik ad forskellige veje til Fåreafgiftsfonden og svaret herfra var ikke tilstrækkeligt. Så blev klageskriftet udbygget og så startede lavinen ved at det bliver sendt til Landbrug og Fødevarer. Landbrug og Fødevarer kunne selvfølgelig ikke have, at der var uorden i nogle af de sager, som de arbejdede med og derfor blev der iværksat en advokatundersøgelse af bevillingerne gennem Dansk Fåreavl i 2013.

Den undersøgelse resulterede i en kritisk rapport, som viste at der var begået fejl ved bevillingen og revisionen - detaljerne skal jeg gerne underholde med på et senere tidspunkt. Som I har kunnet se i pressen, så er der rejst et tilbagebetalingskrav på godt 300 000 kr. til Fåreafgiftsfonden og dertil vil der formodentlig også komme noget for årene 2012 og 2011. Det er ved at blive undersøgt i øjeblikket. Når det samlede krav kendes, skal der forhandles med Landbrug og Fødevarer om ansvarsfordelingen. For at være forberedt på disse forhandlinger søger Dansk Fåreavl nu juridisk bistand.

Desværre får denne lavine endnu mere næring, for nu er klagen sendt videre til Fødevareministeriet

På nuværende tidspunkt tør jeg ikke forestille mig, hvordan virkeligheden kommer til at se ud, når sneen i lavinen er smeltet. Om Dansk Fåreavl og Fåreafigtsfonden overlever, det vil tiden vise. Det er helt klart at det er landbruget og fåreavlerne, der er taberne og advokaterne, som får

profitten. For denne sag tager meget tid og kræfter, som burde have været brugt til gavn for fåreavlen.

Vi har et ordsprog, som siger, at det skal være galt før det kan blive godt igen. Lad os håbe at dette forløb kan få fåreavlerne til at samarbejde i fremtiden. For det er nu at medlemmerne i Dansk Fåreavl skal stå sammen og være aktive for at sikre foreningen en fremtid.

Dyresex

Der er kommet et lovforslag om at forbyde dyresex og det kan vi som fåreavlere kun hilse velkommen. Jeg har lige været i Napoli og set en 2000 år gammel statue af en mand der hyggede sig med en ged.

Nyt om lovgivning

Ny praksis hos Plantekontrollen

Der er nu eksempler på, at kontrollen fra Plantedirektoratet underkender afgræsningsarealer som tilskudsberettiget der hvor der skiltes med at offentligheden har adgang til arealet. De siger, at det så ikke længere er landbrugsareal men et rekreativt område. Denne praksisændring kan få vidtgående konsekvenser for de større fåreavlere, hvor arealtilskud er en væsentlig indtægtskilde. Vær derfor opmærksom, hvis man har et areal, som der er risiko for at blive underkendt og følgende anklage for at ville snyde og dermed risiko at hele støtten og måske mere til er tabt. Derfor er det vigtigt at undersøge om der kan være problemer med offentlighedens adgang til dit græsningsareal.

Lempelse af krydsoverensstemmelseskrav kan være på vej

I et nyt lovforslag om krydsoverensstemmelse er der nogle lempelser, som ikke længere kan udløse træk i EU-støtten. Der er blandt andet imødekommelse af vores krav om at øremærkning af lam kan vente til lammene er 6 mdr. Med sådanne lempelser nedsættes vores risiko for at få en økonomisk straf, så det må vi hilse velkommen.

Møde om krav til ændringer af transportregler

Bjarne Wohlfahrt har deltaget i møde angående transportreglerne og administration af disse, hvor vi bl.a. fremførte, at der skulle være en enkel definition af hvor

mange får, man kan transportere som ho-bytransportør. Og vi påpegede også problem med at naboens hestetrailer ikke må bruges til transport af får. Det er også noget enestående for Danmark, at man skal på et 5 dages kursus for at må transportere dyr erhvervsmæssigt over 65 km. I svar til ministeriet fra Landbrug og Fødevarer er der en gennemgang af alle de områder, hvor de danske regler er meget stramme end hvad der gælder i andre EU lande. For mange fåreavlere er disse transportregler et af de irritations argumenter som gør at fårene vælges fra. Jeg håber virkelig at nogle af vores gode argumenter bliver til virkelighed.

Ulve- og hundebid igen igen ...

Endnu en gang har ulven været på spild over for et lam i Sønderjylland. Det er vigtigt at vi får registreret hvert angreb og erstattet værdien af dyrene hver gang ulven har været på spil.

Hundebid er noget som altid rammer de andre, men denne gang var det mine dyr, som det gik ud over. Der var først 3 får, som lå og var døde og hvor næsen og overlæben var ædt. Jeg tænkte ikke på hundeangreb som en årsag, men en uge efter var der igen 2 får som var ædt i hovedet. På den ene var det overhovedet og struben, som var ædt og det andet var et grupvækkende syn. Fåret lå på ryggen uden at kunne rejse sig medens hele næsen og næsebenet og overlæben var gnavet væk, så var fåret alligevel spil levende. Da jeg skubbede til fåret, så løb den ind midt i flokken. Jeg fik fat i en skarp kniv og aflivede fåret. Nu havde jeg en kraftig mistanke til, at det

måtte være en hund. En uge efter var der endnu et får, der var dødt og ædt i hovedet på samme måde som de øvrige. Denne gang var det et yngre får, som kun havde ca. 2 cm uld og derfor kunne jeg se bidmærkerne specielt omkring struben, men

hunden var ikke stærk nok til at bide gennem skindet og der var også bidmærker på yveret og på siden. Disse angreb er nu meldt til politiet og fårene flyttes snart til et nyt areal 5 km væk og så forventer jeg, at problemet er løst.

Fagmødet 2014:

Avl og arvbarhed

Lørdag d. 8. november havde 37 fåreavlere valgt at tage til Bygholm Landbrugsskole for at deltage i årets fagmøde. Fagmødet var denne gang arrangeret af avlsudvalget, og fagmødet var arrangeret som en kursusdag med avlsarbejde som overordnet tema.

Kurset blev udført af Elise Norberg og Peer Berg. Både Elise og Peer har en forskningsmæssig baggrund, og er til dagligt tilknyttet henholdsvis Aarhus Universitet og Nordgen Husdyr. Privat har de en lille besætning med Ertebøllefår i Viborg, hvor teori omsættes i praksis.

Fænotype og genotype

Selve kurset var delt op i fire dele. Første del udgjorde en generel introduktion til

avl og genetisk fremgang. Vi fik præsenteret begreberne fænotype og genotype. Når vi tilstræber avlsmæssig fremgang, vil vi gerne forbedre dyrenes genotype indenfor specifikke områder, f.eks. tilvækst. Problemet er, at vi ikke kan observere dyrenes genotype, men alene fænotypen. Dette gør avlsarbejdet vanskeligt, da det miljø, dyrene tilbydes, har stor indflydelse på, hvordan de kan udfolde deres genetiske potentiale. Måden, vi kan få et indblik

i dyrenes genotyper på, er ved hjælp af statistiske værktøjer, som vi kender det fra Fåreregistrering, hvor der estimeres en række avlsindekser, bl.a. S-indeks. Under de rette forudsætninger er avl og selektion af avlsdyr ved hjælp af indeks et meget stærkt værktøj til at opnå avlsfremgang, hvilket vi blandt andet kan se hos malkekvæg og svineproduktion. En central forudsætning er, at handdyrene bruges i mange forskellige besætninger, således at dyrene udsættes for forskellige miljøer. Denne forudsætning er sjældent opfyldt blandt danske fåreracer, hvilket er årsagen til, at vi ofte finder lave sikkerheder på de indekser, der estimeres. Er sikkerhederne lave, vil avlsfremgangen blive mindre, da der er mere usikkerhed om, hvor gode avlsdyrene er.

Indavl og arv

Andet tema omhandlede indavlsproblematikken blandt mange danske fåreracer. De fleste fåreracer i Danmark har relativt få individer. Da avlsarbejdet samtidig er centraliseret i få besætninger, forstærkes indavlsproblematikken yderligere. Peer

To af vinderne af Bedst kårede dyr: Rasmus Loth Andersen og Inge Markussen.

Fakta om indavl

- Indavl stiger i alle lukkede populationer
- Indavl stiger, når der er selektion
- Jo mere intensivt, der udvælges avlsdyr, jo mere indavl
- Stamtavle, der går langt tilbage viser mere indavl
- Indavl skyldes, at forældre er beslægtede
- Indavl øger risiko for genetiske defekter
- Indavl resulterer i tab af genetisk variation
- Indavl er ikke arvelig
- Indavlsstigning er angivet pr tidsenhed (år eller generationer)

Effekt af indavl

- Øget risiko for genetiske defekter
- Tab af "gode" genvarianter
- Mindre genetisk variation (adaptionsevne)
- Indavlsdepression

viste os en række værktøjer til, hvordan vi kan håndtere indavlsproblematikken. Derudover viste Elise udviklingen i indavl hos en række udvalgte fåreracer i Danmark. Efter frokost tog vi hul på tredje tema. Her talte vi om arvbarheden på en række egenskaber hos fårene. Her var et centralt budskab, at egenskaber tilknyttet dyrenes fysiske egenskaber såsom udseende, størrelse og tilvækst har en høj arvbarhed. Dermed kan vi med relativ stor sikkerhed selekttere på disse egenskaber i forventning om, at egenskaberne vil gå videre til afkommet. Egenskaber af mere kompleks art, for eksempel kuldstørrelse og orme-resistens, har lav arvbarhed. Og i dansk

avlsregi er det vanskeligt at selekttere for disse egenskaber uden en omfattende registrering. Ønsker de enkelte racer sikker avlsfremgang på sådanne områder, kan en alternativ strategi være at importere disse egenskaber fra udlandet, hvor man i kraft af større populationer og mere systematisk fokus på disse områder med større sikkerhed vil kunne bidrage med de ønskede egenskaber.

Genomisk selektion

Fjerde og sidste tema handlede om genomisk selektion. For danske fåreavlere bliver dette næppe relevant. Men i forhold til at importere specifikke egenskaber fra

udenlandske populationer er det muligt, at vi i fremtiden kan gøre brug af denne teknologi. Slutteligt fik Elise og Peer forsamling op af stolene ved at klemme på akilleshælen i dansk fåreavl – den meget flade avlsstruktur. Denne flade avlsstruktur er medvirkende til, at der ikke i tilstrækkelig grad skabes midler til at sikre avlsfremgang.

Fra avlsudvalgets side vil vi gerne takke Elise og Peer for en meget veltilrettelagt dag. Oplæggene var interessante og relevante samtidig med, at oplæggene gav anledning til en række gode diskussioner undervejs. Avlsudvalget vil også gerne takke fåreafgiftsfonden for at støtte til kursusdagen.

Elise Nordberg og Peer Berg gav en grundig gennemgang af udfordringerne i avlsarbejdet på Fagmødet.

Drægtige fårs foderoptag med stigende tyggetidsin

- Model eksempel til estimering af drægtige fårs grovfoder optagelse.

Forsyningen med energi - og næringsstoffer til det højdrægtige får har stor betydning for størrelsen af de nyfødte lam, mængden af råmælk og for moderfårets huld. Som en del af et EU Interreg projekt (REKS) med deltagelse af forskere fra Sveriges Landbruksuniversitet, SLU, Skara, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet samt Københavns Universitet, er der gennemført en statistisk modellering af drægtige fårs foderoptagelse i 4 svenske og et norsk forsøg med højdrægtige moderfår med gennemsnitligt 2 fostre og med en gennemsnitlig vægt på 90 kg, 4 uger før læmning. Fårene var opstaldet enkeltvis og blev fodret med kraftfoder og græsensilage af forskellig kvalitet, enten ved separat tildeling af fodermidlerne eller som et fuldfoder. Der indgik totalt 14 forskellige rationstyper med 6-8 får per rationstype. De enkelte fårs foderoptagelse blev registreret dagligt. Med udgangspunkt i foderanalyser blev fårenes optagelse af energi (FE/dag) og rationernes tyggetidsindeks (min/FE) beregnet. Der blev fundet en lineært aftagende foderoptagelse ved

stigende tyggetidsindeks og grupperne af får i hvert af de 5 forsøg kunne tillægges en teoretisk foderoptagelseskapaletet (FE_{max}). Denne analyse danner grundlag for en ny model til at beregne drægtige fårs foderoptagelse som funktion af deres foderoptagelseskapaletet, tyggetidsindeks for grovfoder samt mængden af kraftfoder.

Forsøget faglige grundlag

Forsyningen med energi- og næringsstoffer har en direkte betydning for de drægtige fårs huld, størrelsen af de nyfødte lam, mængden af råmælk samt for prægnen af lammenes vækst- og slagtekalitets potentiale. I kommercielle fårebesætninger er der ofte fokus på at undgå overforsyning med energi, der kan medføre store lam og som betragtes som årsag til vanskelige fødsler. Det er derfor vigtigt, at de drægtige moderfår i den sidste 1½ måned før læmning opnår en foderoptagelse, der både tilgodeser en optimal fødselsvægt, råmælksproduktion, moderrate huldverdier og samtidig forebygger underernæring med risiko for udvikling af drægtigheds-syge.

Fårenes energi- og næringsstofforsyning dækkes via græsning, fodring med grovfoder med eller uden tilskud af kraftfoder. Kraftfoderet bidrager typisk med supplerende energi, protein, mineraler og vitaminer, hvorimod grovfoderet via dets indhold af strukturgivende NDF fibre stimulerer fårenes tyggeaktivitet, spytksekretion, vommotorik og dermed sikring af en stabil og god vomfunktion. De enkelte grovfodermidler er meget forskellige med hensyn til deres strukturverdi, NDF-indhold, fordøjelighed og energiverdi. Grovfodermidlerne i de 5 forsøg varierede fra ungt forårsgræs, med et lavt NDF indhold på under 30% af tørstof og en energiverdi på linie med kraftfoder, til halm, med et NDF indhold på 80% af tørstoffet og en energiverdi på 20% af kraftfoderets.

Foderoptagelsen er et komplekst samspil mellem egenskaber ved fåret, grovfoderet, mængden af kraftfoder, management og interaktion med flokken. Fodring af ikke-lakterende moderfår med grovfoder af moderat eller lav kvalitet, som eksempelvis sent høstet hø, betyder at foderoptagel-

Forsøgsbeskrivelse

Vi har til undersøgelsen af foderoptagelsen brugt resultater fra 4 svenske og et norsk forsøg og analyseret de målte foderoptagelser hos moderfår med 2 fostre i de sidste 4 uger før læmning. Fårene blev individuelt fodret med kraftfoder plus græsensilage af græs høstet på forskelligt udviklingsstrin og udfodret usnittet, snittet og som en del af et fuldfoder (Tabel 1). Der indgik i alt 14 forskellige behandlinger (foderrationer) med 6 til 8 drægtige får per behandling. Foderoptagelsen blev opgjort som en uge-gennemsnit for hver får. Græsensilagerne blev analyseret for indhold af tørstof, *in vitro* fordøjeligt organisk stof, råprotein, NDF, indhold af ufor-

døjeligt NDF (iNDF) og for gæringskalititet. Tabel 1 viser at græsensilagerne havde en varierende fordøjelighed og NDF indhold fra 38 til 64 pct. NDF i tørstoffet. På trods af den store variation i tørstofindholdet fra 34 til 66 pct. var gæringskalititet generelt god. Fodermidlerne indhold af omsættelige energi (ME) blev beregnet ud fra fordøjeligheden af det organiske stof og indholdet af foderenheder (FE) blev beregnet som 1 FE per 13,15 MJ ME.

Der blev beregnet et tyggetidsindeks (TI_{kor}) for de enkelte fodermidler og foderrationer som beskrevet af Nørgaard et al. (2011), og disse TI_{NorFor} verdier blev tilpasset til størrelsen (LV, kg) af de drægtige får 4

uger før læmning ved at multiplicere TI_{NorFor} verdierne med (625/LV). Ydermere blev TI verdierne nedjusteret ved stigende optag af grovfoder NDF, således at de korrigerede tyggetidsindeks (TI_{kor}) forventes være de mest sandsynlige tyggetider ved fodring af disse får med de forskellige rationer.

Den daglige optagelse af grovfoder og kraftfoder opgjort i FE/dag blev statistisk analyseret med en lineær model af rationerne TI_{kor} verdier:

$FE \text{ per dag} = FE_{Max} - FE_{Max}^2 / (4 * TT_{Max}) * TI_{kor}$, hvor FE_{Max} er fårenes teoretiske maksimale foderoptagelseskapaletet, TT_{Max} (min/dag) er den maksimale tid fårene kan tygge og TI_{kor} er den forventede tyggetid per FE.

1: Institut for Klinisk Veterinær- og Husdyrvidenskab, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet ved Københavns Universitet, Grønnegårdsvej 3, 1870 Frederiksberg

2: Institutionen för Husdjuren Miljö och Hälsa, Sveriges Landbruks Universitet, Skara

3: Institutt for husdyr- og akvakulturvitsenskap, NMBU, Ås, Norge

else aftager deks

Forsøgsstationen.

sen typisk vil være begrænset af fordøjelseskanalens kapacitet, og ikke lakterende får og lam vil maksimalt kunne æde ca. 13 g grovfoder NDF per kg legemets vægt (Eknæs et al. 2013). Dette svarer til at et ikke lakterende moderfår på 70 kg maksimalt kan æde $70 \times 13 = 910$ g NDF, hvilket indebærer at fåret kan æde $0,910/0,60 = 1,5$ kg høtørstof med et NDF indhold på 60 pct. I modsætning hertil er den intensive fodring af slagtelam med en høj andel kraftfoder eller meget let fordøjeligt grovfoder. Her vil lammenes foderoptagelse typisk være bestemt af lammenes størrelse og vækstevne og foderoptagelsen vil afhænge af, hvor meget protein og fedt der kan deponeres i kroppen. Foderoptagelse vil her være metabolisk reguleret. Foderoptagelsen stiger generelt ved stigende tildeling af kraftfoder, men fårenes optagelse af grovfoder vil samtidig blive reduceret. Robinson et al. (1999) fandt ved drægtige får en forskellig virkning af

stigende kraftfodertildeling afhængigt af grovfoderets kvalitet. Tildeling af op til 1 kg kraftfoder som supplement til halm påvirkede ikke optagelsen af halm, hvorimod stigende tildeling af op til 1 kg kraftfoder som supplement til grønhø medførte til en lige så stor nedgang i optagelse af grønhøet som den ekstra mængde kraftfoder, dvs. en fuldstændig substitution af grønhø med kraftfoder og uændret energioptagelse. Fra kvægfodringen er det velkendt, at nedgangen i grovfoderoptagelsen ved stigende tildeling af kraftfoder afhænger af grovfoderets kvalitet. Denne forskellige substitutions effekt mellem fodermidler udtrykkes ved at tillægge de enkelte fodermidler en fyldeværdi afhængig af bl.a. fodermidlets fysiske form og fordøjelighed. De forskellige grupper af malkekøer, kvier og ungtyre tillægges en fyldekapa-citet afhængig af kropsvægt, mælkeydelse og vækstevne. Samme system anvendes til får i Frankrig, hvor de drægtige får til-

lægges en foderoptagelseskapa-citet med udgangspunkt i fårets vægt, tidspunkt i drægtigheden og forventet kuldvægt. Ved SLU, Skara og på Norges Miljø- og Biovitenskapelige Universitet er der gennem flere år gennemført foderoptagelsesforsøg med drægtige får fodret med fuldfoder eller separat tildeling af kraftfoder og græsensilage. Kraftfoder har en lav strukturværdi, og grovfodermidler typisk en høj strukturværdi. Strukturværdien afhænger af foderets fysiske form og af indholdet af strukturgivende NDF fibre. Et foders strukturværdi kan kvantificeres ved den tid et dyr bruger på at æde og drøvtygge det. Et foders tyggetidsindeks er den samlede tyggetid per kg foder tørstof ved standardiserede forhold som dyrets størrelse og foderniveau (kg NDF per kg legemets vægt). Nørgaard & Mølbak (2001), påviste at malkekøer, goldkøers og ungtyres foderoptagelse (FE) aftog lineært med stigende tyggetidsindeks (min/FE).

Tabel 1. Ernæringsmæssige egenskaber ved de forskellige græsensilager udfodret til drægtige moderfår i de 4 svenske (F= 1-4) og det norske forsøg (F=5).

F	B	N	Tørstof	Råprotein	NDF	FEM	Fordøjelighed organisk stof	Rationen tyggetidsindeks korriget fårenes vægt ^T
			%	% af tørstof			(%)	(min/kg total tørstof)
1 ^a	2	6	54 - 66	10 - 18	45 - 64	0,70-0,89	83 - 91	256 - 396
2 ^b	3	7	56 - 58	15 - 17	49 - 61	0,84	86 - 87	298 - 398
3 ^b	3	7	34 - 37	18 - 23	40 - 48	0,85	90 - 92	242 - 356
4 ^c	3	8	34	16	45	0,87	90 - 92	290
5 ^d	3	8	23-27	11 - 16	46 - 57	0,7-0,89	78 - 92	247 - 552

F: forsøg nummer

B: Antal rations typer

N: Antal får per rationstype.

M: FE=0,6*MJ ME/7,89

T: Norfors - kvæg (Nørgaard et al. 2011) korriget til vægt af får 4 før læmning og optag af grovfoder NDF

a) Tidlig eller middel plus 0,8 kg kraftfoder/dag/får (Nadeau & Arnesson, 2008; Jalali et al., 2012)

b) Middel høstet, udfodret som fuldfoder, usnittet, snittet plus 0,8 kg kraftfoder/dag/får (Helander et al., 2014)

Tidlig høstet, udfodret som fuldfoder, usnittet, snittet plus 0,8 kg kraftfoder/dag/får (Helander et al., 2014)

c) Tidligt høstet, forskellige ensilageringsmidler plus 0,8 kg kraftfoder/dag/får. Nadeau et al. ikke publiceret,

d) Tidlig, middel og sent høstet, får drægtige med 2 to 3 fostre, 0 til 0,4 kg kraftfoder/dag/får (Eknæs et al., 2009)

Formålet med undersøgelsen af disse forsøg var at undersøge om drægtige fårs foderoptagelse kan beskrives ved en lineær funktion af rationen tyggetidsindeks.

Forsøgets resultater

Figur 1 viser at den samlede daglige foderoptagelse (kraftfoder plus græsensilage) varierede mellem 1,5 og 2,8 FE for de 14 forskellige rationer. Fårene fødte i gennemsnit

2 levende lam med en gennemsnitlig vægt per lam på ca. 5,4 kg uden fødselsvanskeligheder på trods af at den daglige foderoptagelse for mange af fårene var markant højere end den danske normal på 1,44 FE/dag for et højdrægtigt får med 2 fostre. Figur 1 viser ligeledes, hvorledes foderoptagelsen aftog med et stigende tyggetidsindeks fra 300 til 500 minutter per FE set på tværs af de 4 svenske og ene norske forsøg. Der var relativ stor variation i de enkelte fårs ensilageoptagelse selv ved fodring med samme mængde kraftfoder og samme type ensilage, men den statistiske analyse viste, at ca. 40 pct. af variationen i den ugentlige foderoptagelse for de enkelte får kunne beskrives ved denne model og den resterende variation skyldes variation mellem de enkelte fårs foderoptagelse samt en tilfældig uforklarlig variation.

De højdrægtige får åd lidt mindre den sidste uge før læmning. Ved ekstrapolation af linjerne i figur 1 til højre svarende til et tyggetidsindeks på nul kunne fårenes gennemsnitlige maksimale teoretiske foderoptagelseskapa- citet (FE_{Max}) beregnes til 3 FE/dag på tværs af de 5 forsøg for hele perioden. Ligeledes blev foderoptagelseskapa- citeten (FE_{Max}) beregnet til at variere fra 2,5 FE/dag i det norske forsøg til 3,8 FE/dag i det svenske forsøg 1 (se tabel 2). Biologisk

set udtrykker FE_{Max} værdien den maksimale mængde energi, som det drægtige får ville kunne bruge til vedligehold, fosterproduktion og aflejring af protein og fedt i kroppen i en teoretisk fodringssituation, hvor foderationen ingen fylde har og hvor foderoptagelsen kun afhænger af kroppens evne til at omsætte de fordøjede næringsstoffer til varme, fosterproduktion og tilvækst. Der er tilsvarende fundet en aftagende foderoptagelse ved malkekøer (Jensen et al., upubliceret) og ved drægtige ammekøer (Nielsen et al., upubliceret) ved stigende tyggetidsindeks af foderrationen. Foderoptagelsesmodellen gælder imidlertid kun for rationer, hvor foderoptagelsen er større end $\frac{1}{2}$ af FE_{Max} og hvor foderoptagelsen er begrænset delvis af kroppens evne til at omsætte de fordøjede næringsstoffer (metabolisk begrænsning) og delvis af fordøjelseskanalens størrelse (fysisk begrænsning).

Model til estimering af drægtige fårs foderoptagelse

De opnåede resultater er illustreret i figur 2 viser en beregnet stigende foderoptagelse ved stigende tildeling af kraftfoder hos et drægtigt moderfår fodret efter ædelyst med enten tidligt høstet græsensilage af høj kvalitet eller med sent høstet græshø

Hvad er et tyggetidsindeks?

Tyggetiden er et mål for hvor lang tid et dyr forventes at bruge på at æde og drøvtygge et foder. Tyggetiden for et foder er proportional med indholdet af strukturgivende fibre og aftager med aftagende partikellængde. Små drøvtyggere som geder, lam og får tygger længere tid på en given mængde foder set i forhold til store drøvtyggere som kvæg. Tyggetiden for et foder regnes for at være omvendt proportionalt med dyrets størrelse, således at et får på 60 kg tygger 10 gange så lang tid på et givet foder som en ko på 600 kg.

Hvad er NDF

NDF eller 'Neutral Detergent Fiber' er den fiberfraktion i foderet som ikke opløses ved kogning i en neutral sæbeopløsning, det er primært strukturgivende fibre. NDF indholdet i grovfoderet har stor betydning for optagelsen af grovfoder. Lam optager normalt maksimalt 14 g NDF per kg kropsvægt

Substitutionsforhold

Substitutionsforhold udtrykker nedgangen i grovfoderoptaget ved stigende tildeling af kraftfoder (kg/kg). Hvis for eksempel et lakterende får æder en meget lidt fordøjelig grovfoder ration, får det slet ikke energi nok til at producere mælk. Giver vi så det får et halvt kg kraftfoder oveni, så vil det stadig spise den samme mængde grovfoder, og substitutionsforholdet er derfor 0. Hvis for eksempel en vædder spiser en meget let fordøjelig grovfoderration, og yderligere ikke skal præstere, så får han dækket hele sit energibehov. Giver vi vædderen et halvt kg kraftfoder, vil han spise mindre grovfoder svarende til energien i kraftfoderet. Substitutionsforholdet er her 1.

$$\text{Model 2: } FE_{\text{Ialt}} = FE_k + FE_g =$$

$$-\left(\frac{FE_{\text{Max}} \cdot TI_g \cdot 625}{8 \cdot TT_{\text{Max}} \cdot LV} - \frac{FE_{\text{Max}}}{2}\right) + \frac{FE_{\text{Max}}}{2} \left(\sqrt{\left(\frac{FE_{\text{Max}} \cdot TI_g \cdot 625}{4 \cdot TT_{\text{Max}} \cdot LV} - 1\right)^2} + FE_k \cdot \left(\frac{TI_g - TI_k}{TT_{\text{Max}} \cdot LV}\right) \cdot 625 \right)$$

Modellen kan bruges for $(FE_k + FE_g) > \frac{1}{2} \cdot FE_{\text{Max}}$, hvor

FE_k : Tildelt kraftfoder (FE/dag)

FE_g : Forventet optag af grovfoder (FE/dag)

FE_{Max} : Teoretisk foderoptagelseskapa- citet (FE/dag)

LV: Vægt (kg) af får,

TI_g : Tyggetidsindeks (min/FE) for grovfoder NorFor (Nørgaard et al. 2011) eller Fodermiddeltabel (Møller et al. 2005)

TI_k : Tyggetidsindeks for kraftfoder (min/FE) ud fra NorFor eller Fodermiddeltabel (Møller et al. 2005)

TT_{Max} : Tyggekapa- citet, som antages at være til 1000 min/dag

I modellen er der indbygget en varierende nedgang i grovfoderoptagelsen ved stigende kraftfodertildeling (substitution) ved en samlet foderoptagelse større end $\frac{1}{2}$ af FE_{Max} . Ved stigende foderoptagelse og kraftfodertildeling øges nedgangen i grovfoderoptagelse per ekstra tildelt FE kraftfoder fra nul ved $FE_{\text{Ialt}} = \frac{1}{2} FE_{\text{Max}}$ til -1 når FE_{Ialt} nærmer sig FE_{Max} .

Eksempel på brug af model

En gruppe moderfår med 2 fostre og vægt på 90 kg 4 uger før forventet læmning fodres restriktivt med $\frac{1}{2}$ FE kraftfoder per dag plus græshø (foderkode 665, se tabel 2) efter ædelyst. Fårene forventes at have en foderoptagelseskapa- citet (FE_{Max}) på $2\frac{1}{2}$ FE/dag. Græshøet tillægges et NorFor tyggetidsindeks på 133 min/FE, se tabel 2.

$$FE_{\text{Ialt}} = FE_k + FE_g = -\left(\frac{2,5 \cdot 133 \cdot 625}{8 \cdot 1000 \cdot 90} - \frac{2,5}{2}\right) + \frac{2,5}{2} \left(\sqrt{\left(\frac{2,5 \cdot 133 \cdot 625}{4 \cdot 1000 \cdot 90} - 1\right)^2} + 0,5 \cdot \left(\frac{133 - 3,64}{1000 \cdot 90}\right) \cdot 625 \right) = 1,5 \text{ FE}$$

af lav kvalitet. Foderoptagelsen er beregnet ud fra nedenstående model 2, som er udledt ud fra model 1, se Jensen et al. upubliceret.

Figur 2 viser den beregnede samlede foderoptagelse (FE_{alt}) ved fodring med græsensilage (foderkode 564) og med græshø (foderkode 665) som funktion af stigende tildeling af kraftfoder. Ved fodring med græshø suppleret med op til 0,2 FE kraftfoder er den samlede foderoptagelse mindre end $\frac{1}{2}$ af FE_{Max} , hvilket betyder en fysisk regulering af foderoptagelsen. Der forventes således ingen nedgang i optagelsen af hø ved fodring med op til 0,2 FE kraftfoder per dag. Ved tildeling af store mængder kraftfoder over 1,2 FE per dag ses svagere stigning i foderoptagelsen, hvilket forklares med en stigende grad af metabolisk regulering af foderoptagelsen.

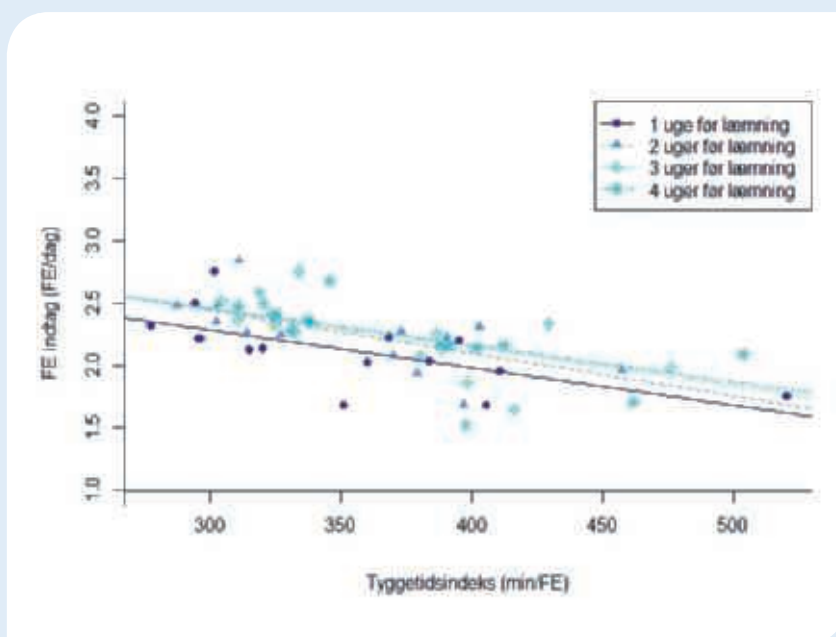
Figuren viser således, at der kan forventes en daglig samlet foderoptagelse på $1\frac{1}{2}$ FE ved fodring med $\frac{1}{2}$ FE kraftfoder kombineret med en beregnet hø optagelse på 1 FE/dag. Alternativt kan vi ud fra figur 2 se, at fodring efter ædelyst med en tidlig høstet græsensilage forventes at medføre en daglig foderoptagelse på 1,7 FE selv uden tildeling af kraftfoder, hvilket er ca. 0,2 FE højere end den danske norm for 90 kgs højdrægtige får med 2 fostre. Restriktiv fodring med ensilage af høj fordøjelighed suppleret med halm efter ædelyst, kan således være nødvendig for at undgå overfodring og stigende huld.

Konklusion

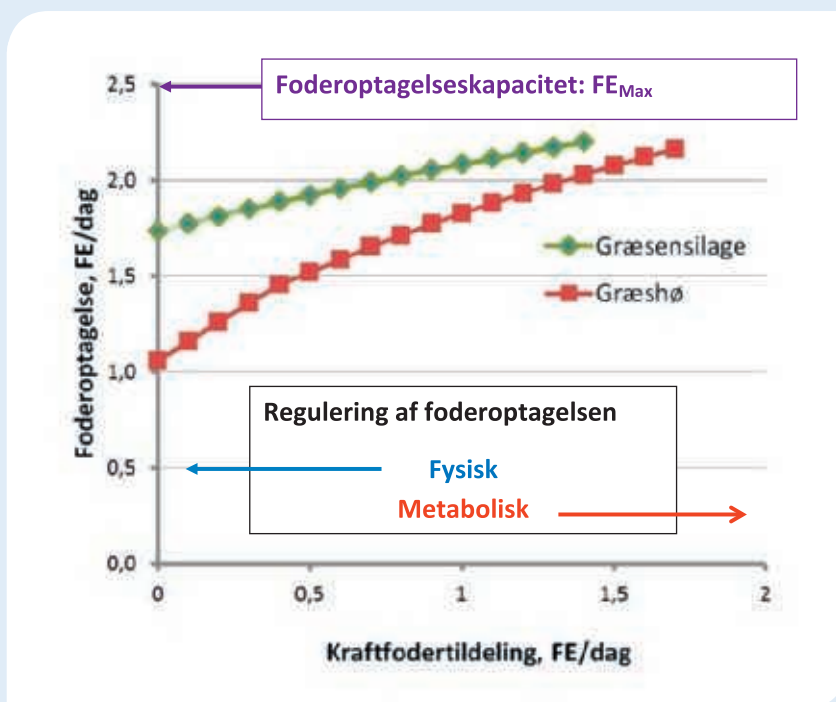
Et drægtigt fårs foderoptagelse afhænger af kvaliteten af grovfoder udtrykt ved indhold af fordøjeligt organisk stof, FE/kg tørstof, strukturgivende NDF fibre og af rationens tyggetidsindeks. Den samlede foderoptagelse stiger generelt ved stigende kraftfordertildeling, men stigningen afhænger af fårets størrelse, teoretisk foderoptagelseskapacitet (FE_{Max}), af grovfoderkvaliteten og kraftfoderniveauet. På gruppebasis kan fårenes foderoptagelse forudsiges ud fra fårenes FE_{Max} værdi, grovfoderets tyggetidsindeks og mængden af tildelt kraftfoder. Modellen giver ligeledes mulighed for at beregne den nødvendige mængde kraftfoder (FE/dag), der skal gives som supplement til et grovfoder for at opnå en specifik samlet daglig foderoptagelse (FE/dag) til dækning af fårenes energibehov.

Litteratur

Eknæs, M., Randby, Å.T. & Nørgaard, P. 2009. Effects of stage of grass silage maturity and level of concentrate in ewes in late gestation and early lactation, on feed

Figur 1. Drægtige fårs foderoptagelse i de sidste 4 uger før læmning som funktion af rationernes tyggetidsindeks korregeret for høj optagelse af grovfoder NDF. Hvert punkt repræsenterer den gennemsnitlige foderoptagelse for 6-8 får for hver rationstype (se tabel 1).

Figur 2. Regulering og forventet foderoptagelse (FE/dag) som funktion af kraftfodertildeling ved fodring med græsensilage (0,9 FE/kg tørstof) eller græshø (0,66 FE/kg tørstof) (se tabel 3) efter ædelyst til højdrægtige moderfår med 2 fostre og med en vægt på 90 kg 4 uger før læmning, idet moderfåret antages at have en teoretisk maksimal foderoptagelseskapacitet ($FE_{\text{Max}} = 2,5$ FE/dag). Ved fysisk regulering er det fordøjelseskanalets størrelse, som er bestemmende for hvor meget et får kan æde, eks grovfoder af lav fordøjelighed. Foderoptagelsen er overvejende metabolisk reguleret ved intensiv slutfodring af lam med en høj andel kraftfoder.

Tabel 2. Teoretisk maksimal foderoptagelseskapa- citet (FE /dag) for højdrægtige får med en vægt på ca. 90 kg- 4 uger før læmning.

Forsøg	1	2	3	4	5
Race	Svensk Finuld X Svensk Dorset				Norsk hvid
Teoretisk maksimal foderoptagelseskapa- citet FE_{ka} (FE/dag)	3,8	3,0	3,2	3,1	2,5

intake, blood energy metabolites and the performance of their lambs. Ruminant physiology. proceedings of the XIth international symposium on ruminant physiology (ISRP), Clermont-Ferrand.

Eknæs, M., Randby, Å.R., Finn Avdem, F., Eikanger, K.E., Nørgaard, P. & Vestergaard-Nielsen, M., 2013. Slutfodring af lam med tidligt høstet græsensilage. Tidsskrift for Fåreavl, 78(5), 9-12.

Helander, C., Nørgaard, P., Arnesson, A. & Nadeau, E. 2014. Effects of chopping grass silage and of mixing silage with concentrate on feed intake and performance in pregnant and lactating ewes and in growing lambs. Small Ruminant Research, 117, 78-87.

Jalali, A.R., Nørgaard, P., Weisbjerg, M. R. & Nadeau, E., 2012. Effect of stage of Maturity of grass at harvest on the intake, chewing activity and distribution of particle size in faeces from pregnant ewes. Animal, 11, 1774-1783.

Møller, J., Thøgersen, R., Hellesøj, M.E., Weisbjerg, M.R., Søegaard, K. & Hvelplund, T., 2005. Fodermiddeltabel 2005 - Sammensætning og foderværdi af fodermidler til kvæg. Rap. 112, Dansk Kvæg, 64 pp.

Nadeau, E. & Arnesson, A., 2008. Performance of pregnant and lactating ewes fed grass silages differing in maturity. Biodiversity and animal feed: Future challenges for grassland production. Proc.22nd general meeting of the European Grassland Federation, Uppsala, Sweden, 9-12 June 2008.

Nørgaard, P. & Mølbak, L., 2001. Relation between dietary chewing index value and net energy intake in cattle fed concentrates restrictively and forage ad libitum. Energy metabolism in animals. Proc.15th symp. energy metabolism in animals. In: A Chwalibog, and K Jakobsen (Ed.), 67-70, EAAP publication, no 103, Wageningen Press.

Nørgaard, P., Nadeau, E. & Randby, A., 2011. A new Nordic structure evaluation system for diets fed to dairy cows. In:

NorFor-The Nordic feed evaluation system. Volden, H. (Ed.). EAAP pub. 130, Wageningen Academic Publ. pp. 127-132.

Robinson, J.J., Sinclair, K.D., Randel, R.D. & Sykes, A.R., 1999. Nutritional management of the female ruminant: Mechabustuc approaches and predictive models. In: H.J.G. Jung and G.C. Jr. Fahey (Ed.), Nutritional Ecology of Herbivores. Proc. Vth Intern. Symp. Nutrition of Herbivores. American Soc. Animal Sci., Savoy, Illinois, pp. 550-603.

Kommentar til artiklen fra en fodringskonsulent

Det er kendt viden hos fåreavlere, at foderoptagelsen afhænger af kvaliteten af grovfoderet udtrykt ved indhold af fordøjeligt organisk stof, FE/kg tørstof. Og i mange år har vi brugt et maksimum af tørstof, for at finde dyrenes teoretiske optagelseskapa- citet. Når vi så skulle optimere foderplanen, så har udfordringen været at ramme mak- simum ved at sætte kraftfoder og grovfoder sammen inden for den tørstof grænse, vi har set ud fra tidligere forsøg. Vi har godt vidst at højere tyggetid er relateret til en lavere optagelse af grovfoderet, og at der var sammenhæng med strukturgivende NDF (Neutral Detergent Fiber), men vi har ikke brugt NDF som en parameter. Med artiklens undersøgelser af fodringsforsøg har vi nu fået sat tal på optagelsen og for får og lam er den på 13 g grovfoder NDF pr. kg legemets vægt. Det tal har vi ikke haft tidligere. Det nye er desuden, at fordøjeligt organisk stof også indgår i strukturgivende NDF fiber og en rations tyggeindeks i den samlede foderoptagelse. Dermed giver model- len mulighed for at opnå en mere specifik samlet daglig foderoptagelse til dækning af fårenes energibehov. Jo flere parametre vi får ind, jo bedre kan fodringen sammen- sættes for at sikre en økonomisk optimal fodring til drægtige får, som også dækker behovet til fåret og til hendes lam.

Jens Chr. Skov, fodringskonsulent i Økologisk Landsforening

Tabel 3. Kemisk sammensætning, fordøjelighed, energiværdi og tyggetidsindeks for unittet græsensilage og græshø (Møller et al. 2005) vist i figur 3.

Grovfodertype	Enhed	Græsensilage, tidlig	Græshø, sen
Foderkode		564	665
Råprotein	% af tørstof	17	11
NDF	% af tørstof	42	55
iNDF ¹	% af tørstof	11,3	19,3
Fordøjelighed af organisk stof	%	79	67
Energiværdi	FE/kg tørstof	0,90	0,66
Tyggetidsindeks, TI_{NorFor}^2	min/kg tørstof	64	88
Tyggetidsindeks korregeret til får med vægt på 90 kg ³	min/FE	493	926

1) ufordøjeligt NDF målt ved brug af nylonposer i vommen, www.Norfor.inf

2) $TI_{NorFor} = \text{\AA}detidsindeks + drøvtynningsindeks = 0,5\% \text{ NDF} + \% \text{ NDF} \cdot (0,75 + i\text{NDF}/\text{NDF})$

3) $TI_{NorFor} = 625/\text{vægt (kg)}/FE_{\text{per kg tørstof}}$

Deltidslandmand og engageret Dorset avler

Vi mangler de rigtige "avlsværktøjer" tilpasset den avlsstruktur vi har i Danmark med mange mindre besætninger, og hvor vædderne ofte kun bruges i den samme besætning. Vores S-indeks er tilpasset til kvægbrug og høj brug af inseminering.

Her på afstand tårner Ejer Bavnehøj sig op over det flade landskab omkring landsbyen Lundum, hvor Morten Jakobsen har etableret sig med et deltidslandsbrug og en besætning på 60 Dorset moderfår. Morten er oprindelig uddannet landmand og har passet køer inden han hurtigt forlod det praktiske erhverv og uddannede sig som cand. merc. og er i dag underviser på Århus Universitet. Morten og hans kone Lotte overtog gården Engholm i Lundum ved Horsens i 2002 og startede med fåreavl i 2004. At det blev Dorset skyldes, at racen havde ry for have nemme læmninger og den kan komme i brunst hele året. Morten er formand for Dorset avlernes forening og medlem Dansk Fåreavls avlsudvalg.

Driftssystem med Dorset

Med en Dorset besætning er det ikke længere kalenderåret, som styrer læmningerne, men udelukkende længden af drægtigheds- og dieperioden, som tilsammen sætter livscyklussen for besætningen – for øvrigt ligesom i svineproduktionen. Hos

Morten er den cyklus på ca. 8 mdr. For at styre det i praksis, så er moderfårene delt ind i to hold, som læmmer forskudt og det giver ca. 4 læmmeperioder om året.

I hvert læmmehold laves en brunstsynkronisering, således at fårene læmmer inden for en 4 ugers periode. Efter ca. 2-3 mdr. dieperiode fravænnens lammene og vædderen sættes til i 4 uger. Efter 3 mdr. drægtighed checkes fårene, de klippes, huldvurderes og eventuelle tomme får sættes over i det andet hold. De højdrægtige får flyttes til arealerne nær gården – i vintertiden ind i stalden, så de kan læmme her under so-lidt opsyn.

I et sådant driftssystem er der brug for stor opmærksomhed på moderdyrenes foderstand. Det skyldes at fårene er i produktion hele tiden – enten som drægtige eller som diegivende. De har ikke en tomperiode, som får i et traditionelt produktionssystem. Morten har derfor særlig fokus på at fårene i de første 3 mdr. af drægtigheden kommer tilbage i godt huld efter læmmeperioden, så de er parat til den mere

krævende periode i slutningen af drægtighedsperioden og den senere dieperiode.

Gimmere sættes ind i et omfang til at erstatte ældre får, så gennemsnitsalderen i besætningen kan holdes på ca. 5 år. Med den udskiftning, så har Morten i det seneste år opnået 2,2 lam per årsfår – svarende til ca. 1,5 fravænnet lam pr. læmning.

Slagtelammene placeres på det bedste græsningsareal for at opnå god vækst på billigt grovfoder. Han har tidligere brugt en del tilskudsfoder for at opnå høj tilvækst, men erfaringen var, at det gav for mange fodringsbetingede sygdomme og problemer med nyresten. Så nu indgår der mere grovfoder i rationen. Om vinteren bruger han ladetørret hø ad libitum sammen med

De to væddere er indkøbt i en engelsk avlsbesætning og er i karantæne. Den ene er udvalgt for at styrke længden af fårene og den anden er udvalgt til at styrke lårstørrelsen.

Morten med sine Dorset får på en frøgræsmark nær ved gården i Lundum.

Morten har omdannet et korntørringsanlæg i laden, så det kan bruges til at ladetørre græs til hø.

ca. 0,5 foderenhed kraftfoder pr. dyr. Med det foder har han opnået en gennemsnitlig daglig tilvækst på ca. 350 gram i diegivningsperioden, og ca. 200 g pr. dag i perioden fra fravæning til slagtning.

Selektionen af avlsdyr

Morten bruger sin vægt meget for at kunne vurdere lammenes vækstpotentialer og selektare de ca. 10-15 gimmere fra, som hvert år indgår til erstatning for ældre får, samt til at udvælge de 5-10 avlsvæddere, som hvert år sælges til levebrug i andre besætninger.

De løbende læmninger giver mulighed for at sælge lam året rundt. Men vurderet ud fra prisvariationen gennem de seneste par år, så vurderer Morten, at det ikke længere kan betale sig at producere til sommer salg. Prisvariationen er blevet reduceret til 3-4 kr. pr. kg levende vægt og det er ikke tilstrækkeligt til at opveje udgiften til kraftfoderbaseret vinterfodring af slagtelam. - Markedet for slagtelam om sommeren er præget af, at der bliver leveret mange 1 års får som slagtelam og det kan lade sig gøre, fordi vi ikke har en ordentlig klassificering af slagtelammene, mener Morten. De bliver jo ikke længere klassificeret efter EUROP systemet, og derfor skelner opkøberne ikke efter alderen på fårene, når de køber op om sommeren for at dække markedet i den udbudsmæssige "tynde" periode.

4 mdr. vægten er vigtig i avlsarbejdet

Morten nyder arbejdet med avl i besætningen. - Det er den sjove del af arbejdet med besætningen også selv om vi ikke bliver betalt ordentlig for det ekstra arbejde med at veje og registrere. Egentlig så burde

prisen på et vædderlam til levebrug ligge på min. 3000 kr. - en pris som de opnår i landene omkring os. Men i Danmark gør vi simpelt hen for lidt ud af at dokumentere avlsdyrenes produktionsværdi. Mange avlere vejer jo nu kun ved 2 mdr. alderen og springer den lidt mere besværlige vejning ved 4 mdr. alderen over. Det synes jeg er et problem, for netop den vægt vil give en god indikation af vækstpotentialet. Og når så tilmed avlerne har droppet brugen af scanning, så bliver dyrene jo nærmest solgt på afstamning og tillid alene. Og jeg tror, at det manglende krav kunderne om produktionsdata fremmer avleres brug af kraftfoder til at "pynte" på avlsdyrene og hindrer os i at ville lave en ordentlig performance sammenligning af avlsdyrene.

Vi mangler kort sagt de rigtige "avlsværktøjer" tilpasset den avlsstruktur vi har i Danmark. Vi har en struktur med mange mindre besætninger, og hvor vædderne ofte kun bruges i den samme besætning. Vores S-indeks er tilpasset til kvægbrug og høj brug af inseminering. Men da vi ikke har sammenligninger af dyrene på tværs af besætninger, så vi kan få reduceret miljø faktorens effekt på indekset. Og da vi heller ikke har individ målinger f.eks. via scanning og 4 mdr. vægt, så bliver vores avlsdyrs S-indeks i alt for høj grad baseret på det enkelte dyrs slægtskabs informationer. Og det gør at S-indekset "reagerer konservativt", når der kommer nye gener ind i besætningen. Når vi f.eks. importerer sæd eller avlsvæddere med højt indeks, så bliver avleren ikke honoreret for det på kort sigt i vurderingen af afkommet fra nye gener. Vi har påtalt det problem over for Dansk Kvæg som står for S-indeks beregningen,

men uden at vi er kommet frem til en bedre måde at gøre det på.

Så jeg har erkendt, at vi i fåreavlen må acceptere det forhold og ikke mindst gøre mere ud af at synliggøre bedre, at S-indekset er en "estimated breeding value", som de siger i England med vægt på, at det er en estimeret værdi og ikke en sandhed. Og at den værdi skal bruges med omtanke, særlig når sikkerheden kommer under 60 pct. Jeg er derfor ikke enig med formanden Richard Andersen, når han påpeger, at indkøbere af avlsdyr blot skal bruge Hitlisten til at vælge den besætning ud, der bør købes dyr fra. Det mener jeg er for risikabelt i et land som Danmark - desværre.

Individprøvesystemet skal forbedres

Vi har i Dansk Fåreavls avlsudvalg søgt at få indflydelse på det individprøve system, som Fåreafgiftsfonden har finansieret og som repræsentanter for producenterne gennemfører efter en model som findes i andre lande. Jeg synes, at vi får for lidt ud af de penge, som investeres i at gennemføre den nuværende afprøvning. Et sådant system burde være brugt af avlere til at teste deres bedste væddere, og så få de bedste af dem tilbage i avlsbesætningerne. Men i dag bliver de gode vædderlam solgt til produktionsbesætningerne og endda til lave priser, som slet ikke står mål med den ekstra information, som afprøvningen giver af dyrets potentialer.

I avlsudvalget sidder vi ofte i en situation, hvor vi savner konkrete data om avlsarbejdet på landsplan. Vi ved ikke længere, hvor mange aktive avlsbesætninger, som vi har i Danmark og hvor mange aktive avlsdyr, som der reelt drives avl med.

Vi har håbet på, at Dansk Kvæg ville tilpasse det nye registreringssystem Webdyr Plus, så vi kunne bruge det som værktøj til at registrere produktionsdata om dyrene og derefter finde de bedste dyr. Men der er alt for få brugere af det system til at Dansk Kvæg tør investere i en videreudvikling af det. Så egentlig burde vi se os om efter en udenlandsk leverandør af IT system til avlsdyrdata.

Import af gener er vejen

Jeg er fortalende for, at vi i Danmark skal styrke avlsdyrene via importen af gode avlsgener. Vi kan finde avlsdyr i lande som England, Holland og Frankrig, som har høj sikkerhed på deres avlsindeks. Indkøb af sæd til inseminering er en alt for stor omkostning for de typiske avlsbesætninger i Danmark i forhold til den effekt de kan få. Min avlsomkostning ved import af en avlsvædder er på ca. 60 kr. pr. lam, men hvis jeg skulle brug insemi-

nering, så ville prisen stige til mindst 500 kr. pr. lam. Den forskel oplever jeg ikke, at købere af dyr til levebrug i dag vil betale for. Importreglerne i vores eget frivillige sundhedsprogram sætter en stærk begrænsning på mulighederne for at trække på det avlsarbejde, som andre lande laver. I vores nuværende system kan der gå op til 2 år før vi kan få gavn af de importerede gener. Så i 2013 var vi en gruppe af avlere, der kom

med et forslag til ændring af de nuværende importregler i det frivillige sundhedsprogram. Hovedessensen i ændringsforslaget var baseret på et opgør med den nuværende karantænelogik. Denne logik var måske god for 20 år siden, da den blev udviklet. Men vores erfaring er, at avlsbesætninger hos vores europæiske kolleger mange steder har et højere sundhedsniveau end vores danske besætninger. Overordnet set mener

jeg ikke, at man i tilstrækkelig grad anerkender, at vores europæiske kolleger laver et stykke seriøst arbejde. Man enten kan ikke eller vil ikke sætte sig ind i, hvordan der drives avlsarbejde i andre europæiske lande. Det betød, at vores forslag strandede i en temmelig følelsesladet og ufrugtbar diskussion. Det ærgrer mig stadig, siger Morten.

AF RICHARD ANDERSEN, FÅREAVLER RØNNEDE

Mine indtryk og læring fra Parasitkursus

Der var ca. 30 fåreavlere og nogle dyrlæger fra hele landet, som havde taget turen til Nysted på Lolland denne dag i november, for at deltage i dette kursus, arrangeret af Inga Stamphøj i samarbejde med dyrlæger fra Veterinærinstituttet.

Baggrunden for kurset var, at vi gennem de senere år har oplevet nogle fugtige år, hvor der er sket en kraftig opformering af leverikter. I første omgang var kurset dog blevet udsat, fordi leverikten netop i 2014 havde haft meget dårlige vilkår i den tørre sommer. Men her midt i efteråret var der igen mange æg af leverikten at finde og kurset kunne gennemføres.

Det var en velforberedt og inspirerende Heidi L Enemark, dyrlæge og seniorforsker ved DTU Veterinærinstituttet, som underviste i fladormens livscyklus – den som kaldes for leverikte. Hun fortalte, at der er 3 typer ikter hos fårene. Den lille leverikter, som ikke er noget problem for fårene. Der er også en vomikte, som lever i vommen uden at den påvirker fårenes helbred. Det er den store leverikte, som er det store problem. Den er en fladorm, som efter optagelsen fra græsset vandrer gennem fårets tarmvæg og ind i leveren, hvor den ender i levergangen og galleblæren. Leverikten kan leve i 10 år, hvis fåret ikke udsættes for en effektiv behandling mod leverikter.

Leverikten har pytsnegl som mellemvært

Leverikten har en livscyklus, hvor den har værtsskifte med en pytsnegl, som lever hvor der er vand eller meget fugtigt. Det kan være omkring et vandtrug m.m. Hvis

der har været et fugtigt område i marken og det så tørrer ud, så vil pytsneglen prøve at overleve i det fugtige hjulspor eller lignende steder.

Når leveriktens larve kravler ud af sneglen og op på græsset, eller en anden plante, i håbet om at blive ædt, for derefter at udvikle sig til en voksent leverikte i et får eller andet værtsdyr. Leverikter kan også smitte mennesker så vask grøntsagerne godt.

Deltagerne på kurset havde deres mikroskoper med, for at prøve at finde leverikte æg i gødningsprøver. Teknikken ved at forberede en gødningsprøve til mikroskopering er følgende: Æggene af leverikten er tunge og synker til bunds i en vandig opløsning. 2 g gødning opløses i vand som kommes op i et spidsbundet champagneglas, efter 10 minutter er æggene sunket ned i midten af glasset.

Man suger derefter de meste af vandet op og der fyldes ny væske i og venter yderligere 10 minutter. Bundfaldet tilsættes grøn farve, som gør at man let kan se forskel på organisk stof og et leverikteæg i gødningsprøven i mikroskopet. Leverikteæggene er lidt større end æg af løbetarmorm og så er de brune med et tæt indhold af små celler. Jeg fandt 4 æg i min gødningsprøve. I august kommer angrebene

Det er typisk omkring 1. august, at man oplever angreb af leverikter i sin besætning.

Hvis der er et massivt angreb, så vil der være dødsfald blandt får og lam. Dødsfaldene kommer ca. 1 måned efter optagelsen af smitten. På det tidspunkt kan man konstatere, at der i fåret er mange små leverikter, som har boret gange i leveren med betændelse som følge. Dette er let at se, hvis man obducerer det døde får. Man kan se mange sorte striber i overfladen af leveren.

Ved et mindre massivt angreb overlever fåret og leverikten kommer ind i levergangen, hvor den lever af blod, som der kommer ud i levergangen, når den skærer et hul i levergangen. Når der er mange leverikter i leveren, så får fårene blodmangel og bliver utrivelige.

Det kan være svært at finde leverikteæg i gødningen, så det er ikke en garanti for at der ikke er leverikter, når man ikke finder nogle æg i gødningsprøver. Spørg din slagter om der er set leverikter specielt hvis leveren er kasseret.

I forbindelse med kurset var der udarbejdet et hæfte med beskrivelse af leverikten, og hvordan man undersøger gødningen for leverikter. Dette hæfte kan findes på www.sheep.dk

Ved afslutningen af kurset fik deltagerne fik et diplom som bevis på at de nu har lært at finde æg af indvoldsparasitter i gødningen fra får og lam.

Køerne kommer hjem fra engen.

Årets gang i november

Her sidst i november går fårene stadig på en frøgræsmærk. Her græsser 40 af vore egne og så 12 fra naboen og de går sammen med vædderen - en rigtig arrig karl, så jeg har altid en stok med ud i marken, for ellers angriber den mig.

Fårene er her i november indimellem grønne bagi, så jeg har fået taget gødningsprøver og konstateret, at de ikke har orm, så det skyldes nok det våde græs. Køerne vil gerne have halm sammen med græset, men det vil fårene desværre ikke. Jeg forventer at scanne alle fårene i december måned og hvis der er nogen, der ingen lam er i, så vil jeg efterfølgende slagte dem. Jeg glæder mig til at have fuld fokus på produktionen og at nedprioritere avlsarbejdet. Der har ellers været ret stor efterspørgsel på avlsdyr her sidst på sæsonen, typisk fra folk som har 4-6 får og som har brug for én vædder. Til næste år er det planen at slagte alle lammene omkring 1. juni og så kun beholde de dyr, som er bestilt og så de 8 gimmere, som skal sættes ind i besætningen. Dette forventer jeg vil give mindre arbejde til sommer.

Det fungerer fint med samgræsning med får og køer. Køerne kom ned i engen midt i oktober, der hvor fårene havde gået hele sommeren. Der var et stort græs tæppe også selvom det ikke havde fået gødning siden april. Til næste sommer vil engen næ-

sten være fri for orm, fordi fårene blev flyttet der fra 1. september.

Kommentar til Richards artikel om Suffolk

Richard Andersen har ret, når han skriver at Suffolk racen er gået meget tilbage i England. Jeg husker dengang, da jeg startede med den race, at der blev 50 pct. af alle engelske får løbet ved Suffolk vædder. Jeg tror, at nedgangen skyldes en alt for stor vægtning på dyrskue resultater. Dyrene blev avlet større med nogle ekstremt kraftige ben, store hoveder og en voldsom overfordring, så de var ekstremt fede. Jeg har set dyr, som nok vejede 200 kg. At man så også har godkendt facon klipning, det blev dyrene ikke bedre af.

Mit indtryk er, at danske Suffolk avlere altid har været fokuseret på at avle dyr, der kunne producere og at de ikke er gået på kompromis med det. At nogen så også har haft flotte udstillings resultater, så har det ikke ført til ekstreme dyr som i England. Vi danske Suffolk avlere har netop eksporteret til flere lande, fordi de fandt vore dyr

velegnet til stor produktion. Jeg mener for øvrigt, at de gør lidt af det samme i Tyskland.

Advokat - Fåreafgiftsfonden

En fredelig lørdag blev jeg ringet op af en bekendt, som har mange års erfaring med foreningsarbejde og ivrig udstiller på skuer. Han ringede, fordi han var forundret over en artikel i Landbrugsavisen, som omtalte splid mellem medlemmerne i Dansk Fåreavl og over at det foregik i fuld offentlighed frem for at lade uoverensstemmelser blive klaret internt. Jeg blev meget forbavset over det og fik fat i bladet, som rigtig nok omtalte en konflikt. Jeg forstår ikke at medlemmer i samme forening vil risikere at skade vores fælles forening Dansk Fåreavl med den slags. Det kan jo i sin yderste konsekvens være det, der bliver årsag til Dansk Fåreavls ophør. Jeg kunne forstå det, hvis der var nogen, som havde taget af kassen, men stridspunktet ser jeg som en posteringsfejl og en uenighed om, hvad Fåreafgiftsfondens midler skal bruges til. Hvordan vil man kunne samarbejde frem-

Lastbilen med får fra Jens Østergaards kører fra gården mod Finland.

Årets gang – fortsætter i 2015

Fåreavler Åse Svendsen, Hedelam i Skærbæk, bliver den nye leverandør af beretninger om Årets gang i fårebesætningen. Åse vil fortælle om de faglige og personlige udfordringer, der er i en bedrift med 450 moderfår af racen Nacaune og Dorset. Ejendommen i Sønderjylland er på 57 hektar med skov og hede, og Åse Svendsen har besøgslandbrug og webshop. Hun er desuden ekstra udfordret, da hendes besætning har været plaget af gentagne ulveangreb.

over? I en sådan strid nytter jo ikke noget, at der er én som får ret, hvis tilliden bliver spoleret, for så bliver der kun tabere. Har man nogensinde hørt om nabostrid, arvesager osv., der blev ført af en advokat, fører til noget konstruktivt; tværtimod giver det desværre ofte uoprettelig skade. Det gode samarbejde, som i sidste ende giver resultater, går altid gennem positiv dialog, hvor man tager og giver. Jeg har et stort håb om, at det må lykkes at komme tilbage på sporet, for ellers kan jeg frygte for Dansk Fåreavls fremtid.

I sidste nye Landbrugsavisen udtaler den nye fungerende formand for Fåreafgiftsfonden, Per Ploug sig om sagen. Jeg læser det som at Per Ploug nedtoner den verserende sag, og at det er et overdrevent angreb både personligt og på Fåreafgiftsfonden. Artiklen var en befrielse at læse, for den peger fremad.

Sidste bidrag til Årets Gang

Nu da det er mit sidste indlæg i serien Årets Gang, så jeg vil sige tak til dem, der har kommenteret indlæggene og selvføl-

gelig har de mange positive tilkendegivelser også varmet. Tak til min kone, som har hjulpet mig og at vi sammen har kunnet glæde os over artikler og billeder i bladet. Tak til redaktør Povl Nørgaard, det har været en fornøjelse at samarbejde med dig, for du har været god til at påskønne mit arbejde.

Er der stadig spørgsmål må I gerne kontakte mig på tlf. 61 54 10 63. Hermed et ønske om en glædelig jul og et godt nytår fra Jens Østergård.

Her sidst i november går fåreflokken på naboens frøgræsmark.

Indtryk fra en studietur:

Samgræsning og naturpleje i Holland

Det er vigtigt med en god dialog om målet for naturplejen. Myndigheder, naturplejere og eventuelt naturorganisationerne bør være enige om, hvad plejen skal føre til. På den måde vil naturplejerne få ejerskab over de arter, som netop den pleje, de udfører, skal tilgodese. Landmændene, der tager del i denne pleje, virker meget tilfredse og veloplyste omkring mål og midler.

Holland er ikke fattig på natur i klassisk forstand, men alligevel øger man arealet af vild natur, bl.a. fordi de 17 millioner hollændere har brug for rekreative områder. Klimatilpasningen, hvor man skal have plads til de øgede regnmængder, giver også mere natur. Langs floderne udvides området udenfor digerene, så der gives plads til mere vand, når smeltevandet i forår og sommer kommer fra det indre Europa og presset fra havet er der om vinteren. Disse store græsarealer skal afgræsses med henblik på størst mulig artsvariation blandt fugle, planter og insekter.

Målet er i Holland at få sammenhængende naturområder så dyr, fugle og planter kan

flytte mellem områderne. På den måde forventer man at opnå den bedste bevarelse og udvikling af naturen.

De områder, der skal plejes, ejes som hovedregel af staten eller naturfonde, og landmændene har så kontrakter på (forpagtet) jorden. Disse kontrakter er ofte på 25-30 år, hvilket giver gode muligheder for langtidsplanlægning af drift og investeringer.

Afgræsning

I Holland har man indsamlet en hel del viden om græssets længde og dets betydning for fuglene. En del områder bliver afgræsset relativt intensivt indtil første april og igen fra ca. første juni. Naturfolk

holder øje med fuglene, og herfra afventer landmanden information om fuglenes reder. De skal være tomme, før afgræsningen igen påbegyndes. Det er vigtigt, at der både er områder med lavt græs og andre steder med lidt planter til gemmesteder.

Nogle steder afgræsses med forskelligt græsningstryk de forskellige år. Første år fem dyreenheder, næste fire, næste tre indtil en dyreenhed pr hektar og så forfra igen. Det giver et meget forskelligt præg med mosaikker og langsom genopretning med flere og flere plantearter, fugle mv.

Mange områder er opkøbt af naturorganisationerne eller staten. Ofte er der købt en del almindeligt landbrugsland i tilslut-

Leverikter og pytsnegle i område midt mellem 2 kanaler. Hollænderne laver et skrab her for at dræne effektivt, men det øger risikoen for leverikter.

Får med hyrde på nedlagt militær flyveplads.

Område udlagt ved flod som reservoir for overskudsvand. Afgræsses, når det er muligt.

Storke er vigtige i økologisk jordbrug til begrænsning af stankelbenslarver.

ning til projektet. Så betales landmanden for plejen, og i tilslutning til dette kan han forpagte almindeligt landbrugsjord til produktion af foder til vinterperioden, samt suppleringsfoder til afgræsning på tider af året, hvor naturområderne ikke kan benyttes eller ikke har så stor en genvækst.

Fårene afgræsser en del steder før kvæg i foråret, de tager bl.a. de nye skud af Engbrandbæger og derved begrænses deres antal på arealet. Næsten alle de landmænd, vi besøgte, havde får, omend det ikke var dem, der var i fokus. De forbedrer græsmarkerne ved deres græsningsadfærd. De nipper til græsset og æder, så der kommer lys og luft mellem de enkelte græsplanter. Det giver mulighed for at flere urter kan spire og der få græsset til at brede sig til siderne.

Slætmarker

En del af de landmænd, vi besøgte, havde også aftaler om speciel pleje af slætmarkerne. Oftest var det en bestemt procentdel af marken, der ikke måtte slås. Det kunne variere fra år til år, hvilken del af marken man ikke slog. Men det vi så, var en meget mere varieret botanik på disse områder. Et sted langs en af kanalerne hos en økolog, der havde drevet stedet på denne

måde i omkring 20 år, var der endda også orkideer i striben udover rigtig mange andre urter.

Andre steder lå disse striber op ad læhegn og gav derfor gode muligheder for ynglefugle, der har præference for åbent land såsom agerhøns.

Samgræsning

Vi besøgte heden ved Loenermarkt, hvor Wim Geraedts huserer på et 1000 ha stort hedeområde. Det afgræsses med gammel jydsk malkerace, der er importeret fra Danmark og de oprindelige hedefår fra området. Wim fortalte om deres meget forskellige måder at afgræsse på. Fårene nipper enkelte blade, frøstande eller blomster, mens kvæget rydder op efter fårene ved at slynge tungen om græsset. På den måde tager de også døde blade med og området fremstår pænt efter afgræsningen. Fårene bliver først færdige/mætte, men da får og kvæg hyrdes sammen på arealet i løbet af dagen, må fårene pænt vente på, at kvæget bliver færdig før hele flokken kan bevæge sig videre. Natten tilbringes i natfold. Når en del af heden trænger meget til pleje, oprettes en fold, hvor fårene kan gå i længere tid. En weekend eller i hyrdens fe-

rie. Så fremstår området afgræsset, og det er lettere for den oprindelige naturtype at indfinde sig.

Blåtop var en af kreaturernes foretrukne spiser gennem forår og sommer. Når den er væk, bliver der lys og luft for flere af de græstyper, fårene holder af, og landskabet ændrer sig.

Variation i græsningstryk

Variation i græsningstryk er brugt en del, når hyrderne går med får. På de områder, der skal græsses hårdest laves der indhegninger til ophold den del af døgnet, hvor de ikke hyrdes. En del naturtyper er så følsomme, at de kun afgræsses sjældent, mens de fleste afgræsses igen efter 2 måneder.

Hyrder med større fåreflokke er relativt almindelige. Der findes firmaer med flere flokke, der er meget organiserede med aftaler og afgræsningsmetoder. Omkring 400 får giver her en arbejdsplads til en hyrde, så hyrden kan leve af indtægt fra naturplejen plus indtægten fra lammene til slagt.

Parasituddfordringer

Flere af projekterne havde store udfordringer med leverikter. Pytsneglen lever godt

Pastinak.

i Holland på markerne mellem kanalerne. Det er ikke kanalerne, der giver problemet, men de lavninger, der er mellem dem – midt på området. Her er ingen stejle skrænter, som leveriktelarven skal forcere, de er der bare. Adgangen til ormemidler har indtil i år været meget liberal. Der har ikke været krav om recepter førend i år. Derfor virker Fasinox ikke særlig godt mere. Et landbrug, vi besøgte brugte derfor Flukiver hver femte uge nu. Det tager larverne fra syv ugers alderen. Med så hyppig anvendelse vil det ikke tage lang tid, før virkningen aftager. Dyrslægen Judith van Andel har de sidste år arbejdet på at løse problemet ad biologisk vej. I et projekt har hun købt indiske løbeænder til at gå på områderne otte uger midt på sommeren. Løbeænderne spiser bl.a. snegle og andre smådyr. Ænderne sættes ud i området på det tidspunkt, hvor man forventer at en ny generation af pytsnegle kommer frem. Der hegnes med

elektrisk nethegn for ræven, og ænderne har et lille hus at være i om natten. Vand til bad er også en nødvendighed. Efter ænderne sættes lammene på disse marker. Om nødvendigt færdiggøres lammene på stald.

Flere af de landmænd, vi besøgte havde kontakt til Judith van Andel for at få løst deres problem på en naturlig måde.

Brugen af antiparasitære midler er ikke tilladt i en del af projekterne, men ofte behandles lam og kalve mindst en gang i løbet af året uden undersøgelse af nødvendigheden. Det er på vej til at ændre sig, da det nye ormemiddel, Zolvix, efter fem år i Holland har resistensproblemer. Så her hjalp et nyt ormemiddel på markedet ikke ret længe. Fra i år skal der recept til for at få udleveret ormemiddel, og på dyrskuet for får i år var der workshops om forebyggelse af ormeproblemer.

En af de vigtigste konklusioner på turen til

Holland er, at samarbejde mellem naturplejere, myndigheder og ejere af naturområder er nødvendig. Kan det etableres, er der mulighed for at præge den indsats, der gøres. Det er en god ide at kende målet for det arbejde, man bidrager med som naturplejer. Det kan gøre arbejdet mere interessant og mon ikke det også kunne bidrage til et bedre resultat?

Turen til Holland var støttet af:

Den Europæiske Landbrugsfond for udvikling af Landdistrikterne Danmark og Europa investerer i Landdistrikterne og Fonden for økologisk Jordbrug.

Hedefår.

Hede, der afgræsses med hyrdede får og kreaturer sammen.

Nyt hegn, mindre bøvl og flottere natur med tilskud

Sønderjysk Landboforening har haft succes med at rådgive og hjælpe fåreavlere med at opnå 100 pct. tilskud til hegning og dermed sikre afgræsning af ekstensive vedvarende græsarealer. Ordningen gælder de særligt udpegede Natur2000-arealer.

Ordningen med EU-tilskud til hegning inden for særligt udpegede Natura2000 arealer er en "win – win situation for fåreavler og samfund. Investering i drift af ekstensive arealer er ofte ikke rentabelt og det kan derfor være vanskeligt at løfte investering i nyt hegn, fangfolde, strøm- og drikkevandsforsyning. Tilskud til lods-ejerne medvirker således både som hjælp til den daglige drift og til at opretholde en alsidig natur og et åbent kulturlandskab, da mange af disse arealer ellers ville gro til i skrub.

Bliver man fed af tilskud?

Næppe, men tilskud til hegning er en kærkommen hjælp, og kan være afgørende for, at sårbare naturarealer fortsat bliver plejet med afgræsning. Tilskuddet sikrer, at der sker en gennemgribende udskiftning af udtjente møre hegn, som landmændene ellers hver år bruger betydelig tid og kræfter at få eftersat og lappet sammen. Udover den sparede arbejdsindsats gavner de nye solide hegn, også dyrevelfærd, da f. eks. vandforsyning sikres og gammelt ru-

sten hegn og pigtråd fjernes. Ligesom det for landmanden er en stor tryghed at vide, at dyrene er heget med et godt holdbart hegn, så dyrene ikke bryder ud.

Tryghed i marsken en sidegevinst for fåreavler

Større tryghed har også været en væsentlig sidegevinst for fåreavler i vadehavsområdet, som Sønderjysk Landbrugsrådgivning har hjulpet med at få 100 pct. tilskud til hegning. Med tilskuddet har de fået erstattet de billige mobile flytbare hegn, med faste hegnsløsninger, ekstra led og fangfolde i tilknytning til digerene, så fårene nu kan flyttes fra forlandet og samles til sikker græsning på digerene, når det er fuldmåne, storm og varsel om højvande. Hermed minimeres risikoen for at dyrene bliver fanget af tidevandet, hvilket giver en stor tryghed for fåreavlerne"

Succes med hegningsprojekter

Opretholdelse af et solidt godt hegn sikrer, sammen med det rette græsningstryk og god driftsledelse, at disse arealer fortsat kan oppebære arealtilskud, hvilket ofte er afgørende for det økonomiske grundlag

for dyreholdet. Fælles for projekterne er samtidig en stor stolthed og glæde over det færdige resultat, hvor afgræsningen kan organiseres bedre med større sammenhængender arealer, strøm- og drikkevandsforsyning samt solidt hegn, der erstatte nedslidt hegn og små lodder.

Fakta, tips og tricks

- Det forventes at der kommer en ny ansøgningsrunde til hegning og rydning indenfor de særligt udpegede Natura2000 arealer med ansøgningsfrist 1. maj. 2015. Du kan tjekke om dine arealer ligger indenfor de særligt udpegede Natura2000 områder på www.arealinfo.dk under fanen "tilskudsordninger og drift af landbrugsjord".
- Husk, at reglerne for EU-tilskud er komplicerede, og at der altid følger bureaukrati, formelle regler og kontrol med offentlige støttekræver.
- Tilskuddet efterbetales. Du skal altså selv lægge pengene ud og finansiere den fulde investering i første omgang.
- Alle omkostninger skal ligge indenfor projektperioden og fremgå af ansøgningen. Sker der ændringer undervejs, skal der søges om ændrings tilsagn først, ellers risikere man modregning i tilskuddet.
- Alle projekter slut-afsynes af NaturErhverv for udbetaling.

Sønderjysk Landboforening hjælper gerne med at vurdere dine muligheder for tilskud. Kontakt os for en uformel snak.

Læs mere på NaturErhverv styrelsens hjemmeside eller kontakt projektrådgiver, Solveig Kappel fra Sønderjysk Landboforening på tlf. 73202824 eller Mail: sk@slf.dk

Med tilskud er der gennemført hegningsprojekt langs Rømdæmningen. Fotos viser fangfolden.
Foto: Solveig Kappel

Resultater fra 3 års projekt til reduktion af klovsyge i Danmark

Det er muligt at sanere en besætning for klovsyge med Zactran og med det anbefalede frivillige Sundhedsprogram kan vi stoppe en udbredelse af klovsygesmitten.

Projektet startede i 2011 og siden da er der i projektet testet 139 besætninger. 65 af disse besætninger er testet årligt siden 2011. Siden 2010 har jeg testet over 2500 får. Og 65 pct. af de besætninger blev testet frie ved første prøveudtagning

Giver klovsygebakterier altid halte dyr

Tilstedeværelse af klovsygebakterien i en besætning betyder ikke, at der vil være halte dyr. Mine erfaringer viser, at der i enkelte af de positivt testede besætninger ikke har været tegn på halthed og der har heller ikke været forandringer i klovspalten på de undersøgte dyr. Det skyldes at Klovsygebakterien findes i flere forskellige typer og ikke alle typer er lige sygdomsfremkaldende. Laboratoriet kan desværre ikke differentiere mellem de forskellige typer.

Så noget tyder dog på, at disse tilsyneladende ikke sygdomsfremkaldende klovsygebakterier overført til andre besætninger kan medføre halthed her. Derfor er det på nuværende tidspunkt min klare holdning, at vi er nødt til at forsøge at udrydde alle typer af klovsygebakterier, for også at få bugt med de sygdomsfremkaldende typer.

Hvordan smittes en besætning?

Den hyppigste årsag til smitning er indkøb af smittede dyr eller sammenrend med smittede dyr. Vildtet som smittekilde kan naturligvis ikke udelukkes, men det ser ikke ud til at være den store risiko. Der er mig bekendt ikke mange besætninger, der først er blevet testet negativ og derefter senere er testet positiv uden at der har været en god forklaring og hvor vildt ikke

var kilden. Da vi i 80'erne og 90'erne sanerede kvæget for IBR og BVD, var man også bekymret for, om vildtet kunne være bærer af sygdommen og gensmitte kvæget. Det viste sig ikke at være et problem og jeg tror det samme er tilfældet med klovsyge. Man skal huske, at bakterien ikke tåler ilt og derfor klarer sig dårligt uden for klovspalten.

Hvor mange besætninger er testet fri efter sanering

Der er gennemført saneringsprogram i 41 besætninger og i 5 af de besætninger er saneringen ikke lykkedes i første omgang. I 3 af disse besætninger er der en forklaring på tilbagefaldet, som enten har været indkøb af ikke testede dyr eller sammenrend. Den 4. besætning har tillige en kød-

Et får på knæ en vinterdag er et tydeligt tegn på at fåret har klovsyge i alvorlig grad.

Antal testede besætninger fra 2010 til 2014 (tal fra Veterinærinstituttet den 12. november 2014)

År	Antal undersøgte sager	Påvist klovsyge i antal sager
2010	29	19 (76%)
2011	253	74 (29%)
2012	278	61 (22%)
2013	222	22 (10%)
2014	175	16 (9%)

kvægsbesætning, og da vi testede nogle af disse, var de positive. I denne besætning er jeg bange for, at det er køerne, der har gennemsnittet besætningen. Den 5. besætning var en mindre avlsbesætning, og det var kun besætningens 2 avlsvæddere, der en måned efter sanering stadig var smittede. Her er jeg bange for at jeg selv må tage ansvaret og sige at selve injektionen har fejlet. Dyrene var, da vi sanerede meget langpelsede og meget urolige, og jeg er bange for at jeg ikke har fået sprøjtet den ene vædder rigtig. Til orientering skal siges at begge væddere blev behandlet igen, og at besætningen efterfølgende er testet fri for klovsyge to gange.

Min sammenfattende erfaring med saneringsmetoden er, at succesraten har været højere i de små besætninger end de store – og årsagen til dette kan man kun gisne om. Skyldes det, at det i en stor besætning er nemmere at glemme et dyr og at sandsynligheden for at "ramme ved siden af" er større når man sprøjter mange dyr?

Teststikprøvens antal

På Bornholm er der 3 besætninger der først testes frie, men senere året efter testes positive. Årsagen til introduktion af infektionen tror jeg skyldes flytning af flaskelam, men jeg vil bestemt ikke udelukke vildtet som mulig smittekilde. Hvis man ser bort fra Bornholm, er der kun en besætning i mit projekt som først testes negativ og ved senere undersøgelse testes positiv. Her var der tale om indkøb af lam med ukendt status. På det grundlag mener jeg, at teststikprøven på 8 dyr er tilstrækkelig.

Kan man sanere med Zactran?

Antibiotikaet Zactran virker i et saneringsprogram. Den erfaring står klart ud fra mine resultater. Sanerede besætninger forbliver frie, hvis de undgår kontakt med besætninger med ukendt status. De første 5 besætninger som jeg sanerede i 2010/2011 har jeg efterfølgende fulgt tæt og selv om det drejer sig om mindre besætninger (mellem 20 og 80 får), er der løbende taget adskillige prøver efter saneringen. Blandt andet blev

alle dyrene i disse 5 besætninger testet på alle 4 ben 2 år efter saneringen og alle med negativ resultat. Jeg har desuden i 2011 saneret 3 store besætninger med mere end 1000 dyr pr besætning. Disse besætninger er ligeledes løbende blevet testet efter saneringen og er stadig 3½ år efter sanering frie for klovsyge.

Rigtig udtagning af prøver

Det er vigtigt at prøverne udtages rigtig – det har været svært nok at lære dyrlægerne det! Jeg vurderer, at det vil nedsætte sikkerheden på svarresultatet, hvis en fåreavler vælger en uvildig nabo til at gøre det, men det kan selvfølgelig undersøges, om jeg tager fejl. Selv synes jeg, det ville være oplagt, at prøverne udtages, når besætningsdyrlægen alligevel er i besætningen for at foretage det af Fødevarestyrelsen krævede årlige besætningsbesøg. Endvidere er der problem med prøver udtaget af lægman, da Veterinærinstituttet kun vil modtage prøver fra dyrlæger – Veterinærinstituttet vil have nogen at sende regningen til. Hvis prøverne skal udtages af andre end dyrlæger, så skal de sendes ind gennem en dyrlæge, der så faktureres for laboratorieudgifterne. Ligeledes skal prøveglassene rekvireres af en dyrlæge på Veterinærinstituttet.

Konklusion

Jeg mener ud fra de sidste 4 års arbejde med klovsyge at kunne konkludere, at projektet er lykkedes. Erfaringerne viser, at det er muligt at sanere for klovsyge, og det ser ud til at retningslinjerne i det foreslåede sundhedsprogram har den effekt, at man med en sundhedsattest kan købe dyr ind i sin besætning, uden at skulle frygte for indførsel af klovsygebakterien. Det vigtigste for mig har dog været, at det har været muligt at stoppe udbredelsen af smitten. I de sidste år før 2010 var klovsyge begyndt at sprede sig i det østlige Danmark, og det mener jeg er stoppet med brugen af sundhedsprogrammet. Det har vist sig, at de testede fåreavlere forstår smittebeskyttelse og ved hjælp af klovsygeprogrammet er i stand til at gå på

En ordentlig undersøgelse af et får sker ved at det bliver vendt rundt, så hver enkelt klov kan undersøges.

dyrskue og indkøbe nye avlsdyr uden at blive smittet med klovsyge.

Jeg oplever, at de danske fåreavlere med ganske få undtagelser har taget uhyre godt i mod klovsygeprogrammet. Dansk Fåreavls sundhedsudvalg valgte da også på et møde i sommer at fortsætte med Sundhedsprogrammet, som det er udformet i øjeblikket i de næste 3 år. De besætnings ejere, hvor jeg har saneret besætningen for klovsyge, udtrykker igen og igen stor lettelse over ikke længere at skulle klovbade og behandle halte dyr med antibiotika. Dette viser for mig, at de danske fåreavlere ikke vil acceptere halte dyr og er indstillet på at bruge både tid og penge på at opretholde en høj sundhedsstatus for på sigt at højne dyrevelfærden og nedsætte antibiotikaforbruget.

Finansiering af projektet

Fåreavgiftsfonden har betalt laboratorieudlæg og min løn for at følge omkring 50 smittede/ikkesmittede/sanerede besætninger i 2011, 2012 og 2013. Medicinalvarefirmaet Merial har betalt for testningen i mange sanerede besætninger. Veterinærinstituttet har betalt laboratorieudgifterne, i 5 særligt udvalgte besætninger. Sjællandske Fåreavlernes Fond har betalt for testningen af fårene på dyrskuet i Roskilde i de sidste 4 år. Derudover har den enkelte fåreavler betalt for egne prøver.

Auktion over slagtelam.

Sheep Event i Malvern

Indtryk fra besøg på National Sheep Association's Sheep Event 2014 og besøg hos engelske fåreavlere.

Fra den 28. til 31. juli 2014 var vi fire fårevenner, som drog til England for at se NSA's (National Sheep Association) Sheep Event. Det er en udstilling som afholdes hvert andet år i byen Malvern, som ligger ved grænsen til Wales.

Foruden alt hvad hjertet begærer af udstyr, er der også konkurrencer af snart sagt enhver art. Jeg nævner i flæng: Klippekonkurrence, opsætning af hegn, kørsel med ATV og den, efter min mening, vigtigste "Young shepherd of the year". Det er en konkurrence, hvor de studerende bliver

stillet over for en række af de opgaver, som kan forekomme i en stor besætning – praktiske og teoretiske. Jeg havde lejlighed til at overvære en eksamination af en studerende og blev overrasket over det høje niveau af viden, som de unge mennesker besidder.

Som et lille kuriosum overværede jeg semifinalen i klippekongurrencen - vinderen klippede ti får på 8 minutter og 5 sekunder. Jeg har fået oplyst, at vinderen af finalen klippede 15 får på 15 minutter og 10 sekunder.

Auktion over fårehunde

Man kan også opleve en auktion over fårehunde. Det foregår ved, at cirka tyve får lukkes ind på en fodboldbane, hvorefter hunden, som er til salg, slippes ind til fårene. Køberne har således mulighed for at vurdere hundens evner. Hundene har efter min vurdering ikke modtaget megen træning, men bedømmes på medfødt vilje og

evne til at håndtere fårene. Prisen for en hund i den bedste ende er omkring 20.000 danske kroner.

Auktionarius er et kapitel for sig, hurtigtlende og slagfærdig. For eksempel var der en lidt kedelig tæve, som ikke blev solgt, selvom auktionarius roste den i høje toner. En tilskuer råbte: "Buy it yourself". Auktionarius svarede prompte: "I already have one bitch at home".

Racer og slagtekroppe

Der er udstillet et hav af fåreracer lige fra produktionsracerne, som vi alle kender, til racer man aldrig har hørt om. For eksempel Herdwick og Black Welsh Mountain og Lonk. Derudover er der et utal af produktionskrydsninger, som hver især er tilpasset lokale forhold.

Udstillingen omfattede også en præsentation af slagtede lam. Ved hvert lam fandtes en præcis beskrivelse af den enkelte slagtekrop med en forklaring på, hvorfor dette

Avlsvædder med indeksmarkering på siden.

Moderfår i avlsbesætning.

Produktionsfår med to lam á 48 kg.

lam fandt anvendelse hos en bestemt kundegruppe. For eksempel måtte lam til supermarkeder ikke veje over 21 kg, medens lam til slagterforretninger skulle veje tæt på 25 kg og have en tydelig ansætning af fedt. Så vidt jeg husker var der fem forskellige kvaliteter tilpasset hver sit marked. Hvor mange kvaliteter har vi i Danmark?

Auktion over får og lam

Inden vi tog på de planlagte besøgsbesøg, kunne vi lige nå at se en auktion over får og lam. Det vil sige, fårene var solgt, da vi kom, men vi nåede at se lammene blive handlet. Det gik godt nok hurtigt. Efter auktionen havde vi lejlighed til at tale med en af opkøberne. Han omsatte cirka 2000 får og lam om ugen. Opkøberen havde en lastbil holdende udenfor. Den var på størrelse med de svinetransporter, der kører eksport, og den fulgte opkøberen hele dagen, kun afbrudt af aflæsninger på slagteriet.

Udbredt klovsyge

Vi besøgte fire fåreavlere på turen, to producenter og to „avlsbesætninger“. Det var en rystende oplevelse! Samtlige besætninger havde klovsyge fra let til svær grad. I den „bedste“ besætning kunne man måske være i tvivl, men dyrene havde ikke megen lyst til at bevæge sig. I de tre andre løb 5 - 10% af dyrene på tre ben og man kunne i enkelte tilfælde se rødt kød i klovene, når dyret humpede af sted. Enkelte dyr ville ikke flytte sig for hunden, men blev, hvor de var.

Det synes ikke at være et stort problem for ejerne, dyrene blev jo fodbadet efter behov - desuden kunne man jo ikke udrydde klovsygen, som jo nok alligevel var scald. En af os forsøgte at beskrive det danske system og fortalte at vi havde (næsten)

udryddet klovsygen i Danmark. De så ikke ud som de troede på det, og fandt heller ikke anledning til at stille uddybende spørgsmål.

Efter den oplevelse, blev jeg rigtig glad for vore egne dygtige og engagerede dyrlæger, som utrætteligt arbejder for at holde en høj sundhedsstatus i vore besætninger. Vi skal passe på ikke at stå dem i vejen på grund af kortsigtede løsninger eller snævre økonomiske hensyn.

Blandede indtryk

På en af gårdene med „avlsbesætning“ gik en flok gimmere ca. 50 stk. Det var enkeltfødte lam, som var beregnet til salg som levedyr. På spørgsmålet om købere ikke hellere ville have tvillinger, fik vi svaret: Vi fortæller ikke, de er enkeltlam!! Ejeren på denne gård var dyrskuedommer, som havde dømt alle betydelige skuer i England. Man brugte ikke dataregistrering i besætningen. Man var jo så erfaren, at man kunne se, hvad dyret indeholdt!!!

Den næste gård, vi besøgte, var en produktionsgård. Dyrene var af ringe kvalitet, og der blev udvist dårligt management. Besøget blev ikke længere end almindelig høflighed krævede.

Den sidste besætning var velanskreven, med eksport af embryoner til Mexico, levedyr til Tyskland og Canada med flere. Dyrene var af prima kvalitet, selvom forligheden kunne være bedre - måske skyldtes det racen. Heller ikke her brugte man dataregistrering. Dyrene kunne jo eksporteres til det meste af verden, så må de være af prima kvalitet. Jeg spurgte ejeren, hvad han ville gøre, hvis han besluttede sig for at hæve lammetallet fra de nuværende 1.65 til f.eks. 1.8. Han svarede, at det vidste han ikke, men måtte vel prøve sig frem med forskellige væddere, men det betød i øvrigt

ikke så meget. Det vigtigste var den gode slagtekrop, og den kunne man bedømme med øjnene.

Afgræsning

På denne gård fandtes de bedste græsmarker, jeg nogensinde har set. Jeg spurgte ejeren, hvornår marken sidst var lagt om. Det vidste han ikke, men i de halvtreds år han havde haft gården, havde jorden ikke været pløjet. Der blev ikke brugt kunstgødning, alligevel var græsset tæt som en golfbane med en passende fordeling mellem kløver og græs. Den eneste pleje, der blev udført var afgræsning og afpudsning efter behov.

Foldene blev rotationsgræsset, så der gik tre til fire uger mellem hver afgræsning. Efter hver afgræsning blev marken afpudset til ca. syv cm. Overskydende græs blev wrappet.

Jeg var i øvrigt til et foredrag om leveritker, som i en af de cases, der blev beskrevet, havde gjort det af med 45 % af en årgangs lam. Der forskes meget i leveritker i UK i øjeblikket, og konceptet i behandlingen synes at være: Test (for æg) behandl dyrene og test igen efter tre til fire uger. Hvis dyrene stadig er inficeret - behandl igen. Der er allerede problemer med resistens.

I de hårdest belastede områder tager man gødningsprøver en gang om måneden og vejer alle lam ved samme lejlighed.

Jeg skal lige huske at nævne, at udenlandske gæster har gratis adgang til udstillingen, samt gratis forplejning hele dagen.

Hvis nogen har lyst til en lille ferie i fårets tegn, kan jeg varmt anbefale en tur til Malvern. Turen kan gøres på tre dage. Har man mere tid til rådighed, kan man med stort udbytte bruge et par dage på sightseeing. Området huser nogle af de smukkeste landskaber i England.

Ile de France – ny fårerace i Danmark

Ile De France er den dominerende race i Frankrig. Den så dagens lys i starten af 1800 tallet ved krydsning af racerne Disley Lager - afkom af New Leicester og Bakewell med Ramboillet Merinos og så Mauchamps Merino.

Historien om racen Ile de France er forbundet med opstart af kødproduktion på et tidspunkt, hvor uldpriserne var faldende i Frankrig. Den udfordring gjorde, at denne nye race blev spredt ud over Ile de France – regionen omkring Paris, hvor de især var populære på gårde til afgræsning af efterafgrøde biprodukter.

Racens avlsmæssige historie begynder i 1882, hvor der blev oprettet en stambog for racen og først 80 år senere i 1959/60 blev racens ydeevne, reproduktive og vækstkarakteristika dokumenteret. I 1968 begyndte man at afkomsprøve væddere og i 1972 oprettes en egentlig teststation.

Til sikring af racens kerneegenskaber startede man i 1990 et særligt registreringsprogram i forbindelse med, at der blev indført nye gener til racen til at forbedre kødkvaliteten. Registreringsprogrammet hed Individual Station registrering af væddere. I dette program er der over årene sket en nøje udvælgelse af de bedste væddere og det er hovedårsagen til, at Ile de France i dag er blevet den dominerende race i Frankrig og at racen er eksporteret til mere end 30 lande. Grunden til den succes er at racen kan læmme året rundt. Evnen til 3 læmninger på 2 år har racen bevaret fra sine forfæd-

re. Desuden har den en god mælkeydelse, samt lette fødsler og er alt i alt en velafbalanceret race. Det er en race med fantastisk gode lemmer, muskuløs ryg og bagpart, som giver en fantastisk harmonisk krop.

Racens avlsprogram

Racen gode karakteristika har den opnået gennem et bevidst selektionsprogram, hvor kun de bedste dyr udvælges. I det selektionsprogram udvælger UPRA hvert år 12.000 vædderlam vurderet af på grundlag af Farm Ydelse Records. De udvalgte dyr evalueres inden for flok og indekser. Der evalueres også mod andre genetisk forbundne besætninger så man derved kan udvælge 1200 vædderlam svarende til 10 pct. Disse top-10 væddere inddeles i testgrupper af 15 dyr. Efter 100 dage vejes dyrene og flere andre parametre registreres: Det er vægt, muskelfylde, udvikling, fedtandel, og knogleprocent i forhold til racens standard. Ud af de 1200 individtestede vædderlam sendes de bedste 20-25 lam til afkomstprøve efter endt individprøve, samt til en test for sædkvalitet. Ud af disse vælges ca. 15-18 vædderlam til at føre videre til den endelige godkendelse for moderegenskaber og kødproduktion.

Flokken med 8 gimmere af racen Ile de France, som var ilæmnet inden importen til Danmark.

Disse udvalgte vædderlam bruges til ca. 100 får og deraf tages 25 gimmere, som afkomsvurderes efter 2 læmning for afkom, vækst og mælkeproduktion.

Alt i alt bruges mindre end 1 pct. af de bedste vædderlam til at forbedre den næste generation, altså kun det bedste af det bedste. Og det er langsigtet avlsarbejde, for det tager 2-3 år at teste for kødproduktion. Og det tager 4-5 år at bestemme vædderens vækst og reproduktions kvaliteter. Vi har importeret 8 stk. 1 års gimmere + 2 stk. 1 års væddere. Gimmerne er parret /insemineret med vædderlinjer, der ikke er i familie med de importerede væddere, så derved opnår vi at have 6 blodlinjer ved denne ene import. Importen er sket i samarbejde O.S.O.N. (Organisation de Selection Ovine Nord, Frankrig), som har udvalgt dyrene og sikret os, at vi med denne import har fået nogle af de bedste dyr, der kan findes inden for racen.

Ile de France racen egenskaber ligner Dorset

Ile de France racens udseende, hvid uld, lyserød hudfarve uden pigmenteringer, lyse klove og læmningsinterval har den fælles med Dorset, så vi havde håbet på at kunne blive godkendt som en kombinations indkrydsningsrace for Dansk Dorset. Desværre kunne raceudvalget for Dansk Dorset ikke acceptere dette, da Ile De France ikke havde samme grundstamme, hvad er der ikke blandet i Dansk Dorset siden. Så det er ærgerligt med det afslag, men vi prøver igen, for vi er sikre på at den vil blive brugt i mange Dorset besætninger fremover.

Importørerne af den ny race i Danmark er datter og far, Ann Stage Bjerring og Vagn Stage fra Kærgård Dorset i Toftnæs ved Varde.

Årsagen til de mærkelige bylder er fundet ...

Samme bakterie, som giver trætunge hos kreaturer.

I sidste udgave af FÅR beskrev jeg fundet af nogle mærkelige bylder. På daværende tidspunkt havde Veterinærinstituttet endnu ikke identificeret årsagen til bylterne, men det lykkedes laboratoriet efter lidt tid at isolere bakterien *Actinobacillus lignieresii*.

Actinobacillus lignieresii er mest kendt for at give trætunge hos kreaturer. Trætunge er en infektion i tungen hos kreaturer, som viser sig ved en hård, hævet og øm tunge, og som gør det angrebne dyr ude af stand til at æde.

Hos får viser sygdommen sig sjældent som infektion i tungen men oftest som infektion i huden på hoved og hals. Og det var da også det, jeg så på de angrebne får som jeg beskrev i sidste blad.

Bylterne bryder ud gennem huden med gul/ grønt pus. Oftest giver sygdommen ikke problemer hos de angrebne dyr, men nogle gange bliver bylterne så store, at de trykker på luftrøret. Sker dette, giver det vejrtrækningsbesvær hos det angrebne dyr, og tilstanden er behandlingskrævende. Sygdommen kan med nogenlunde resultat behandles med antibiotika og spaltning af bylterne.

Lidelsen optræder sporadisk og optræder hvor dyr afgræsser stikkende afgrøder. Der skal være et sår i enten mund eller hud, for at bakterien kan trænge ind. Derfor er de forebyggende tiltag at undgå at afgræsse stikkende afgrøder. Derudover må det anbefales at isolere dyr med åbne bylder, så det undgås at raske dyr smittes.

Lidelsen kan desværre ikke ved de kliniske symptomer adskilles fra byldesyge/kaseøs lymfadenitis/CLA forårsaget af *Corynebacterium pseudotuberculosis*. Derfor er det vigtigt, at der dyrkes fra disse bylder for at undgå at byldesyge som i Danmark kun er diagnosticeret hos geder ikke spredes i danske fårebesætninger. »

» Se nedenstående fra LandbrugsInfo fra Videncentret for Landbrug den 28.9.2011

Byldesyge hos geder

Byldesyge er for første gang i mange år konstateret i en dansk malkegedebesætning.

Symptomer på byldesyge er mærkbare hævelser i en eller flere af de overfladiske lymfeknuder

Sygdommen "byldesyge" er netop blevet påvist i en dansk malkegedebesætning. Sygdommen har ellers ikke været påvist i Danmark i mange år.

Mere korrekt hedder sygdommen kaseøs lymfadenitis (KL) eller pseudotuberkulose og forårsages bakterien *Corynebacterium pseudotuberculosis*. Navnet byldesyge skyldes dannelsen af bylder fra bestemte lymfeknuder fordelt på kroppen hos smittede dyr. Forekomsten af KL kan blive op til 30 pct. i større gedeflokke.

Symptomer og diagnose

Symptomer på KL er mærkbare hævelser i en eller flere af de overfladiske lymfeknuder mellem underkæbegrene, foran skulderbladet, foran på kollen og bagpå låret. De forstørrede lymfeknuder er meget tykvæggede og fyldt med tyktflydende, grønlig betændelsespus. Da hævelse og byl-

dedannelse også kan forekomme i andre lymfeknuder, for eksempel omkring lunger, hjerte, lever og nyrer, kan symptomerne være mere alvorlige i form af afmagring, lungebetændelse og dødsfald. Diagnosen stilles ved mikrobiologisk undersøgelse af pus fra en eller flere hævelser. Undersøgelsen foretages på DTU-Veterinærinstituttet i København.

Behandling

Behandling med antibiotika er ikke effektivt. Syge dyr med symptomer bør isoleres – især hvis der er gået hul på bylterne. Behandling kan omfatte, at der skæres hul på bylterne. Efterfølgende vaskes hulrummet med fx jodopløsning. Så meget som muligt af pusset bør opsamles for at forebygge smitte til andre dyr.

Forebyggelse

Køb kun dyr fra besætninger, der er fri for KL. Deltag kun i dyrskuer, hvis der ikke forekommer KL i din besætning. Bemærk,

at dyr fra smittede besætninger kan udgøre en smitterisiko, selv om de ikke selv har symptomer. Sæt indkøbte dyr i karantæne i min. 60 dage. Udsæt eller slagt dyr med hævelser eller tegn på overfladiske bylder. Brug handsker for at mindske risikoen for overførelse af smitten til andre dyr.

Du kan læse mere om byldesyge hos geder på

http://www.foedevarestyrelsen.dk/Kaseoes_Lymphadenitis_Corynebacterium_pseudotuberculosis

og http://www.foedevarestyrelsen.dk/Byldesyge_Staphylococcus_aureus_anaerobius

Gå til Landmand.dk

Ian McDougall på besøg i april

Ian MacDougall er en australsk dyrlæge, der har specialiseret sig i genetik. Han har boet og arbejdet i England i mange år, og han kommer til Danmark i april.

Her vil han fortælle danske fåreavlere om den praktiske del af avlsarbejdet. Han vil fokusere på, hvordan vi når de mål, vi sætter os for lammeproduktionen. Ian McDougall kender de forskellige racer; deres styrke og svage sider, og han vil hjælpe

os i forståelsen af, hvad der kan betale sig. Det er både når vi ønsker at sælge lam der vejer 42 eller over 50 kg.

Ian McDougall har arbejdet sammen med Innovies omkring sæd og inseminering. Dette vil han også fortælle lidt om. Vi må

her prøve at få en god dialog omkring køb af mindre sædportioner, inseminering med og uden hormoner mv. Der følger flere informationer om arrangement, tid og sted senere.

Nyt fra distrikterne

Distrikt 2

Generalforsamling

Generalforsamling i distrikt 2 afholdes lørdag den **21. marts 2015 kl. 13.00 på Vitskøl kloster, Viborgvej 461, 9681 Ranum.**

Jørn Bloch viser sin nye stald frem, og herefter afholdes generalforsamlingen ifølge foreningens vedtægter. Foreningen er vært med kaffe og kage.

Med venlig hilsen
Bestyrelsen

Distrikt 3 – Vestjysk Fåreavl

Økonomi- og Skatteproblematik

Torsdag den 29. januar 2015 kl. 19.00, Vestjysk Landboforening, Herningvej 3-5, Ringkøbing

Der sættes fokus på det at være deltidslandmand eller hobbylandmand i relation til moms og skat. Der vil være et indlæg fra to konsulenter – skat og økonomi i små landbrug. Hvad kan der gøres for at bibeholde status som deltidslandmand?

Mødet afholdes i et samarbejde med Vestjysk Landboforening (Nicheproduktion), Sydvestjyske Fåreavlere, Distrikt 6 og Vestjysk Fåreavl.

Vestjysk Landboforening er vært ved kaffen – deltagelse er gratis. Af hensyn til kaffen - tilmelding på 9736 8151 eller på mail: ivarkristoffersen@skjern-net.dk senest mandag den 26. januar

Aften med staldbesøg og forberedelse til læmning

Februar 2015, kl. 19.00, Damslundvej 14, Bølling (nord for Skjern) Præcis dato oplyses senere på sheep.dk

Vi starter kl. 19.00 for at besigtige Annegrethe og Jens Østergård's besætning af Suffolkfår og korthornskøer. Jens vil fortælle om fodringen med store mængder af ensilage. Derefter vil dyrlæge Randi Worm fortælle om forberedelsen til læmningen.

Mødet afholdes i et samarbejde med Sydvestjyske Fåreavlere, Distrikt 6 og Vestjysk Fåreavl.

Af hensyn til kaffen bedes man tilmelde sig senest to dage før mødet på telefon 9736 8151 eller via mail: ivarkristoffersen@skjern-net.dk

Generalforsamlinger

Generalforsamlingerne i Distrikt 5 afholdes **lørdag d. 21. marts kl. 13.00 hos Lene og Bjarne Wohlfahrt Grønlandsvej 361 Vejle.**

Støtteforeningens generalforsamling kl. 13.00 Derefter:

Distrikt 5's generalforsamling
Dagsorden ifølge vedtægter:

1. Valg af dirigent
2. Bestyrelsens beretning
3. Regnskab
4. Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleant
5. Valg af revisor og revisorsuppleant
6. Indkomne forslag
7. Evt.

Venlig hilsen
Bestyrelsen

Generalforsamling i Distrikt 6

Tirsdag 24/2-2015 kl. 19.30

Sted: Landbrugsrådgivning Syd, Ndr. Boulevard 95, 6800 Varde
Dagsorden ifølge vedtægterne.

Distrikt 9 og 10

Generalforsamling

Distrikt 9 og 10 holder generalforsamling den **7. marts i Rønnede Landbrugscenter, Center Allé, Rønnede.** Program ifølge vedtægter. Der vil være foredrag med fagligt indhold og herefter spisning.

Flere informationer følger senere.

Tilmelding til spisning til Pia Madsen, tlf. 48 21 00 56/26 14 44 50.
Mail: birkedal3320@post.tele.dk

FÅR Tidsskrift for Dansk Fåreavl - ISSN: 1902-7168

Udgiver: Landsforeningen Dansk Fåreavl, Axelborg,
Axeltorv 3, 1620 København V.

Redaktører: Anni Heiberg og Povl Nørgaard, Filmbyen 21, 8000 Århus C.
Mail: tidsskrift@sheep.dk

Tryk: Skabertrang | Silkeborg Bogtryk, Stagehøjvej 27, 8600 Silkeborg, tlf. 8682 1655
Annoncer: Susanne Jahnsen,
Skabertrang | Silkeborg Bogtryk,
Stagehøjvej 27, 8600 Silkeborg,
Tlf. dir. 4698 1630, Fax 8682 1128, mail: sj@sb-s.dk.

Udkommer 6 gange årligt.

Gengivelse af artikler m.v. er kun tilladt efter aftale med redaktøren.

Udgiver og trykkeri påtager sig intet ansvar for annonceføj m.v.

FÅR nr. 6 afleveret til Post Danmark den 28.10 2014.

FÅR nr. 2 2015

Deadline for debatindlæg til FÅR nr. 2 2015 er d. 1. februar 2015.

Læserbrev max 400 ord.

Artikler aftales på forhånd med redaktørerne.

SPIS DIT FÅR

Tjetjensk suppe

En varm suppe i en kold tid. Opskriften er fra Gitte Gibson, Junget Fjordlam.

Ingredienser:

ca. 6 por.
300 g kød,
jf. kommentaren
1 løg
1 gulerod
2 røde peberfrugter
3 tomater i tern
3 fed hvidløg
2 spsk. olivenolie
3 kartofler
1 bdt. koriander
(persille, dild)
Salt og peber
Vand

Tilbehør: evt. groft brød

Vejledning:

1. Peberfrugterne skæres i strimler. Resten af grøntsagerne på nær hvidløg, skæres i store tern.
2. Kødet skæres evt. i tern.
3. Svits løget i olien, tilsæt kødet og lad det steges med i et par minutter.
4. Tilsæt peberfrugten og lad det steg i yderligere 3 min.

5. Tilsæt tomat og gulerod.
6. Tilsæt vand så kød og grøntsager er dækkede.
7. Tilsæt salt og peber.
8. Når suppen koger sænkes temperaturen og retten simrer under låg i 35 min.
9. Kartoflerne tilsættes og der tilføjes vand til den ønskede konsistens. Retten koger yderligere 15 min, til kartoflerne er møre.
10. Sluk for varmen og tilsæt finthakket hvidløg og hakket koriander (jf. kommentar).
11. Lad retten stå i 10-15 min. før servering.

Type: Hovedret

Kommentar: Kødet kan være får eller lam. De angivne kogetider er for lam. Kødet kan være skåret i tern, eller stadig sidde på knoglen. I sidste tilfælde øges kogetiden, sammen med smagen.

Som de fleste supper er denne bare bedre næste dag, men hvis der skal gemmes, bør de friske krydderurter ikke være tilsat.

Reference: Opskriften er venligst stillet til rådighed af Zara Khamzatova

Spis dit får

- ✓ Opkøb af slagtelam
- ✓ Opkøb af slagtefår
- ✓ Alle dyr slagtes i Danmark
- ✓ Afregning inden 7 dage
- ✓ Afhentning
Højeste dagspriser

Michael Jensen
Vildbjerg
Tlf.: 40914832

Får og lam

købes og sælges
til slagt og levebrug, også lam
til viderefodning.

Carl-Aksel Frost
97 35 27 74 - 40 42 77 74

ULD

købes og afhentes

M. HAASE ApS

6270 Tønder
Tlf. 7472 1926

SPINDING/KARTNING

af
Deres egen uld og mohair
f.eks. til:
Forskellige strikkegarner.
Flor til filt eller dynesyning.
Plaider eller beklædning,
i samarbejde med væveriet
ACONDRIA.

SALG

af
Karteflor til filtning,
spinding eller fyld.

Dansk uldgarn,
mange flotte farver.

Dejlige
Sweaters og uldsokker.

Ring og hør nærmere!

H. HJELHOLT'S

ULDSPINDERI ApS
Langå, 5874 Hesselager
Telefon 62 25 15 92
Telefax 62 25 15 95
e-mail:
mail@hjelholt.dk
www.hjelholt.dk

HÅNDKARTER

Flere typer og størrelser. Hånd-
og eldrevne kartemaskiner.
Spinde- og væveredskaber.
Brochure sendes.
VÆVESTUEN v/Oppfaldt
Tlf. 4649 8096 www.uldogvaev.dk

ULD

Hvid kvalitetsuld købes.
Indlevering første lørdag i hver
måned kl. 10-12.

DANSK ULD

Kærvej 50, Gl. Sole,
8722 Hedensted
tlf. 7585 2035 - 2461 2035

AUSTRALSK KVALITET

Salg og service af klippemaskiner
til får og geder

Kamme og knive slibes: Kamme
kr. 40,-, knive kr. 32,-. Plus moms
og porto.

SCANDAN

v/ Jens E. Ambjerg-Pedersen
Løvedgade 57, 4200 Slagelse
Tlf. 5852 4509 · 2144 9340
scandan@mail.dk

Se Scandan's varesortiment
under: www.scandan-import.dk

Dialog skaber
rigtige løsninger

Skabertrang
Silkeborg Bogtryk

BUREAU | ONLINE | GRAFISK PRODUKTION

Stagehøjvej 27 8600 Silkeborg T: 86 82 16 55 www.sb-s.dk

Det sker

Januar

29. januar Økonomi og skattepolitik. Distrikt 3

Februar

24. februar Generalforsamling. Distrikt 6

(dato ikke fastlagt endnu) Staldbesøg og forberedelse til læmning. Distrikt 3

Marts

7. marts Generalforsamling. Distrikt 9 og 10

21. marts Generalforsamling. Distrikt 2

21. marts Generalforsamlinger. Distrikt 5

Afsender:
Landsforeningen Dansk Fåreavl, Axeltorv 3, 1609 København V.
Returneres ved varig adresseændring.

B

DANMARK

PP

ID-nr. 47707